

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Τίτλος Πτυχιακής: «Η κοινωνικοσυναισθηματική
ανάπτυξη παιδιών ηλικίας 4 – 6 ετών»**

**Τίτλος Πτυχιακής: «Social and emotional development
of children aged between 4 and 6 years old»**

Φοιτήτρια: Αθηνά Αθανασίου
A.E.M: 3092

Επόπτης: Κωτσαλίδου Ευδοξία
Β' Βαθμολογητής: Τριαντάρη Σωτηρία

ΦΛΩΡΙΝΑ, ΜΑΙΟΣ 2019

Η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών ηλικίας 4-6 ετών

Περίληψη

Στην παρούσα πτυχιακή εκπονήθηκε το θέμα της κοινωνικοσυναισθηματικής ανάπτυξης των παιδιών ηλικίας 4-6 ετών. Μέσα από την ολόπλευρη ανάπτυξη της βρεφικής και της νηπιακής ηλικίας, εξελίσσεται τόσο σωματικά όσο κινητικά. Επιπλέον, εξίσου σημαντική θεωρείται και η κοινωνικοσυναισθηματική του εξέλιξη, η οποία σχετίζεται αφενός με την κοινωνικοποίηση του «κατά την οποία τα παιδιά αποκτούν πρότυπα, αξίες και γνώση της κοινωνίας» (όπως αναφ. στο Cole, Michael & Cole, Sheila, 2001), αφετέρου επιτυγχάνεται η διαμόρφωση της προσωπικότητας του κατά την οποία αποκτούν «τα δικά τους αποκλειστικά πρότυπα συναισθημάτων, σκέψης και συμπεριφοράς, σ' ένα ευρύ φάσμα συνθηκών» (όπως αναφ στο Cole, Michael & R. Cole, Sheila, 2001). Απαραίτητη όμως προϋπόθεση, ιδιαίτερα στην κρίσιμη αυτή ηλικία των 4-6 ετών, είναι να μάθουν να εξωτερικεύουν τα συναισθήματα τους, είτε σωματικά είτε λεκτικά, με κύριο στόχο την αποφυγή επιθετικών συμπεριφορών και την υιοθέτηση κοινωνικού λόγου, όχι μόνο να επικοινωνήσουν αλλά και να κατανοήσουν τον άλλον. Αξίζει να αναφερθεί πως στην ανάπτυξη της συμπεριφοράς των παιδιών κυρίως 4-6 ετών, μερίδιο υψίστης βαρύτητας έχουν οι γονείς. Αυτό οφείλεται στον ισχυρό συναισθηματικό δεσμό που αναπτύσσεται μεταξύ των παιδιών και των γονέων και στη υιοθέτηση συγκεκριμένων στερεοτυπικών αντιλήψεων. Ανάλογα με τους τρόπους συμπεριφορά τους και τις παιδαγωγικές μεθόδους που εφαρμόζουν επηρεάζουν «σε μεγάλο βαθμό, αν και, όπως είναι φυσικό, υπάρχουν αρκετές εξαιρέσεις (όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011). Ένας εξίσου σημαντικός τύπος δευτερογενής κοινωνικοποίησης των παιδιών είναι το νηπιαγωγείο. Μέσα σε ένα νέο, ουδέτερο περιβάλλον, το παιδί μαθαίνει να τηρεί και να σέβεται τους κανόνες που εφαρμόζονται στην τάξη, πράγμα που θα τον προετοιμάσει για την μετέπειτα κοινωνική του ένταξη. Ενώ ταυτόχρονα, μέσα από την ανάπτυξη φιλικών σχέσεων, τους δίνεται η δυνατότητα να επικοινωνήσουν, να αλληλεπιδράσουν και γενικά να αποκτήσουν την αίσθηση πως ανήκουν σε μια ομάδα. Η επίδραση του εκπαιδευτικού συστήματος προσχολικής αγωγής εμφανίζεται και στις παιδαγωγικές αντιλήψεις του Αριστοτέλη. Μέσω της

εκπαιδευτικής διαδικασίας στο νηπιαγωγείο, τα παιδιά αναπτύσσονται κοινωνικά, συναισθηματικά, σωματικά και νοητικά ενώ παράλληλα στόχος του είναι να συμβάλει στην δημιουργία ακέραιων προσωπικοτήτων. Επίσης, τον σημαντικότερο παράγοντα διαπαιδαγώγησης των παιδιών μέχρι την ηλικία των 7, θεωρεί πως είναι οι γονείς καθώς μεριμνούν μέσω των κατάλληλων διδακτικών δραστηριοτήτων στην σωματική και ψυχική ανάπτυξη του κάθε παιδιού. Τέλος, ο εκπαιδευτικός μέσα από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων με βάση το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών μπορεί να μεταδώσει αξίες, κανόνες και τρόπους συμπεριφοράς του κοινωνικού συστήματος. Βασικός στόχος του είναι να μεταδώσει τέτοια ερεθίσματα που διευρύνουν τις γνώσεις και τις κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες. Συγκεκριμένα, με το διαθεματικό πρόγραμμα «Παιδί και Γλώσσα», «Ανθρωπογενές Περιβάλλον και Αλληλεπίδραση» και «Δημιουργία και Έκφραση-Θέατρο, Δραματική» παρέχεται η δυνατότητα όσον αφορά την κοινωνική τους ανάπτυξη: να έρθουν σε επαφή με διάφορους κοινωνικούς ρόλους, να αναπτύξουν μεταξύ τους διάλογο και κριτική σκέψη. Ως προς την συναισθηματική ανάπτυξη, μπορεί να εκφράσουν διάφορα συναισθήματα (φόβο, αγάπη, θυμό, θλίψη) και να παρατηρήσουν πως λειτουργούν και πως μπορούν να τα διαχειριστούν σωστά.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνική ανάπτυξη, συναισθηματική ανάπτυξη, προσχολική ηλικία, σχέσεις γονέα-παιδιού, εκπαιδευτικό σύστημα,

Social and emotional development of children aged between 4 and 6 years old

Abstract

In this dissertation, the subject of socio-emotional development of children aged 4-6 years was elaborated. Through the all-round development of infancy and preschool age, it evolves both physically and motorically. Furthermore, the socio-emotional development is equally important, due to the fact that it is related to the socialization "in which, on the one hand, children acquire models, values and knowledge of society" (as reported by Cole, Michael & R. Cole, Sheila, 2001); on the other hand, the formation of his personality is achieved acquire "their own exclusive patterns of emotion, thought, and behavior in a wide range of conditions" (as reported by Cole, Michael & R. Cole, Sheila, 2001). However, it is vital important, especially at this critical age of 4-6, to learn how to externalize their feelings, either physically or verbally, with the main aim of avoiding aggressive behaviors and adopting social speech not only to communicate but also to understand the other person. It is worth to mention that in the development of the behavior of children, especially 4-6 years, parents have a great deal of weight. This is due to the strong emotional bond that develops between children and parents and to the adoption of specific stereotyped concepts. Depending on their behavior and the pedagogical methods they apply, they "affect to a large extent, although, of course, there are several exceptions (as reported by Robert S. Feldman, 2011). An equally important type of secondary socialization of children is kindergarten. Within a new, neutral environment, the child learns to observe and respect the rules applicable to the class, which will prepare him for his later social integration. While at the same time, through the development of friendly relationships, they are given the opportunity to communicate, interact and generally acquire a sense of belonging to a group. The influence of the pre-school education system also appears in the pedagogical perceptions of Aristotle. Through the educational process in kindergarten, children develop socially, emotionally, physically and mentally while its goal is to contribute to the creation of intact personalities. Also, the most important factor in educating children up to the age of 7, considers them to

be parents as they ensure through appropriate teaching activities in the physical and mental development of each child. Finally, the teacher through the design and implementation of activities based on the Cross-thematic Framework of Studies can convey values, rules and ways of behaving in the social system. Its main purpose is to convey such stimuli that broaden knowledge and socio-emotional skills. In particular, with the cross-curricular program "Child and Language", "Anthrogenic Environment and Interaction" and "Creation and Expression-Theater, Dramatic", there is the possibility for their social development: to come in contact with various social roles, to develop dialogue and critical thinking. As for the emotional development, they can express various emotions (fear, love, anger, sadness) and see how they work and how they can handle it properly.

Key words: social development, emotional development, pre-school age, parent-child relationships, educational system,

Εισαγωγή

Κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας και συγκεκριμένα στα παιδιά ηλικίας 4-6 ετών, μια από τις σημαντικότερες πτυχές ανάπτυξης είναι η κοινωνικοσυναισθηματική. Αξίζει να αναφερθεί πως ο άνθρωπος είναι «ζώον κοινωνικόν», με κύριο χαρακτηριστικό του, την ικανότητα του να ζει σε κοινωνικά περιβάλλον όπως είναι το σχολείο και η οικογένεια. Μέσα σε αυτά, αναπτύσσεται τόσο σωματικά και νοητικά όσο κοινωνικά και συναισθηματικά.

Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης έχει διπλή σημασία. Από την μια πλευρά, μέσα από την συνεχή αλληλεπίδραση του παιδιού με τον οικογενειακό ή σχολικό περιβάλλον, υιοθετεί τρόπους και πρότυπα συμπεριφοράς, αξίες και γνώσεις για το πώς λειτουργεί η κοινωνία. Η ένταξη του στο χώρο του σχολείου συμβάλει στη έναρξη της κοινωνικοποίησης και στην τήρηση κανόνων και τρόπων συμπεριφοράς που θα τον προετοιμάζουν στην μετέπειτα κοινωνική του ζωή. Από την άλλη πλευρά, βασικός στόχος της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι να βοηθήσει τα παιδιά να αναπτύξουν την προσωπικότητά τους όπως είναι η κριτική σκέψη και να διαχειριστούν τον συναισθηματικό τους κόσμο.

Πρωταγωνιστικό ρόλο στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς διαδραματίζει ο θεσμός της οικογένειας. Οι γονείς μέσα από την διαρκή αλληλεπίδραση τους με τα παιδιά μπορούν να διαχειριστούν, να ρυθμίσουν αλλά και να επηρεάσουν τις συμπεριφορές τους είτε θετικά είτε αρνητικά.

Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι το νηπιαγωγείο. Οι εκπαιδευτικοί μέσα από το πρόγραμμα διδασκαλίας τους και την εφαρμογή των κατάλληλων μεθόδων, μπορούν να θεμελιώσουν θετικές τάσεις για τον κόσμο, την φιλία, τις σχέσεις με τους ανθρώπους.

Περιεχόμενα	
Περίληψη.....	2
Abstract.....	4
Εισαγωγή.....	6
Κεφάλαιο 1^ο : Η ολόπλευρη ανάπτυξη μέχρι την ηλικία των 6 ετών	
1.1 Η ολόπλευρη ανάπτυξη κατά την βρεφική ηλικία.....	8
1.2 Η ολόπλευρη ανάπτυξη κατά την προσχολική ηλικία.....	17
Κεφάλαιο 2^ο : Η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη στην προσχολική ηλικία	
2.1 Η έννοια της κοινωνικοποίησης.....	21
2.2 Φορείς κοινωνικοποίησης.....	21
2.3 Η έννοια του συναισθήματος.....	22
2.4 Η ανάπτυξη των συναισθημάτων.....	23
2.5 Η έννοια της προσωπικότητας- αυτοαντίληψης στην προσχολική ηλικία.....	24
2.6 Η ανάπτυξη της ηθικής κρίσης στην προσχολική ηλικία.....	25
2.7 Η ανάπτυξη της έννοιας του φύλου.....	27
2.8 Η ανάπτυξη της φυλετικής και εθνοτικής ταυτότητας.....	29
Κεφάλαιο 3^ο : Οικογενειακή Αγωγή	
3.1 Η σημασία του οικογενειακού δεσμού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη.....	30
3.2 Γονεϊκά πρότυπα.....	32
3.3 Τρόποι διαχείρισης των παιδικών συναισθημάτων από τους γονείς.....	34
3.4 Η ανάπτυξη αποκλιόντων συμπεριφορών στην προσχολική ηλικία.....	35
3.5 Οι λόγοι που εκδηλώνεται μια συμπεριφορά.....	37
3.6 Τρόποι μείωσης της επιθετικότητας και ενίσχυση της ηθικής συμπεριφοράς...38	
Κεφάλαιο 4^ο : Ο ρόλος του σχολείου στην προσχολική ανάπτυξη του παιδιού	
4.1 Η κοινωνική εκπαίδευση των παιδιών στα πρώτα νηπιαγωγεία.....	39
4.2 Η εκπαιδευτική διαδικασία επιδρά στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων...40	
4.3 Η επίδραση της φιλίας στα παιδιά προσχολικής ηλικίας.....	40
Κεφάλαιο 5^ο : Η επίδραση του Αριστοτέλη στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα προσχολικής εκπαίδευσης	
5.1 Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην μετέπειτα εξέλιξη του ατόμου.....	42
5.2 Αριστοτέλης και παιδαγωγικές αντιλήψεις.....	43
5.3 Η εξέλιξη του Νηπιαγωγείου από τον Πλάτωνα στον Αριστοτέλη.....	45
5.4 Η ρητορική του Αριστοτέλη και οι απόψεις του για την Παιδεία.....	49
Κεφάλαιο 6^ο : Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών	
6.1 Ο πρωταγωνιστικός ρόλος του παιχνιδιού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη προσχολικής ηλικίας.....	51
6.2 Η εσωτερική αξία του κάθε παιχνιδιού για το κάθε παιδί.....	53
6.3 Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών.....	54
6.4 Δραστηριότητες διαχείρισης συναισθημάτων στην προσχολική ηλικία.....	55
6.5 Δραστηριότητες κοινωνικοποίησης.....	66
Συμπεράσματα.....	78
Βιβλιογραφικές αναφορές.....	80

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Η ολόπλευρη ανάπτυξη κατά την βρεφική ηλικία

Η βρεφική ηλικία ξεκινάει από τη στιγμή που γεννιέται ένα μωρό μέχρι το τέλος του 2ου έτους ζωής του. Κατά τη διάρκεια της γέννησης του, το μωρό φεύγει από το σχεδόν ολοκληρωτικό προστατευτικό περιβάλλον και πηγαίνει σε ένα εντελώς αφιλόξενο κόσμο, μέσα στον οποίο πρέπει να αναπτύξει δεξιότητες προσαρμογής και επιβίωσης διότι μεταφέρεται στο μεταβαλλόμενο κλίμα του εξωτερικού κόσμου. Επίσης, εκεί που όλες οι διατροφικές του ανάγκες ήταν καλυμμένες, τώρα πρέπει να δουλέψει για να τις καλύψει πχ πρέπει να κλάψει, για να ειδοποιήσει τη μητέρα του πως πεινάει.

Με άλλα λόγια, το πρώτο κεφάλαιο, αναφέρεται στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού κατά την βρεφική και προσχολική ηλικία. Αναλύοντας τη σωματική, τη γνωστική και τη κινητική ανάπτυξη, την ανάπτυξη των αισθήσεων, τον συναισθηματικό κόσμο των βρεφών και τη γνωστική αντίληψη στις βρεφικές (από την αρχή της γέννησης μέχρι το 2^ο της ζωής του παιδιού)

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Μόλις γεννηθούν, τα περισσότερα βρέφη έρχονται στον κόσμο με μια έντονη όρεξη για φαγητό. Συνεπώς, ήδη από το πρώτο μήνα το «τσαλακωμένο» δέρμα τους αρχίζει να μετατρέπεται σ' ένα καλοθρεμμένο βρέφος. Με αυτόν τον τρόπο έχει ξεκινήσει η σωματική του ανάπτυξη.

Το σωματικό βάρος(βάρος-ύψος) του μωρού αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς μέχρι το τέλος του δεύτερου έτους. Ωστόσο κάθε βρέφος έχει δικό του ρυθμό ανάπτυξης. Το ίδιο συμβαίνει και με το βρεφικό σώμα διότι δεν αναπτύσσονται όλα τα μέλη με τον ίδιο ρυθμό. Για παράδειγμα, κατά τη γέννηση, το κεφάλι αποτελεί το ένα τέταρτο του συνολικού σώματος ενώ στο τέλος του δεύτερου έτος, το ένα πέμπτο.

Την σωματική ανάπτυξη διέπουν τέσσερις βασικές αρχές. Η κεφαλοουριαία αρχή ξεκινά από το κεφάλι και τα άνω μέρη του σώματος και επεκτείνεται στα υπόλοιπα. Αυτό σημαίνει πως πρώτα λειτουργούν οι οπτικές ικανότητες, οι οποίες αποτελούν μέρος του κεφαλιού, πριν αποκτήσει οποιαδήποτε ικανότητα βάδισης, η οποία βρίσκεται στο άλλο άκρο του σώματος. Ένα άλλο βασικό στάδιο ανάπτυξης είναι η αρχή- περιφέρειας με βάση την οποία αναπτύσσεται ο κεντρικός κορμός του σώματος και ακολουθούν τα άνω – κάτω άκρα, συνεπώς και τα δάκτυλα των ποδιών και των χεριών για την αποτελεσματικότερη λειτουργία. Ακόμα, η αρχή της ιεραρχικής ενσωμάτωσης αποτελείται από την ανάπτυξη ξεχωριστών δεξιοτήτων που αργότερα ενσωματώνονται και δημιουργούν πολύπλοκες. Τελευταία από τις βασικές αρχές ωρίμανσης είναι η αρχή της ανεξαρτησίας των συστημάτων, σύμφωνα με την οποία τα διάφορα όργανα-μέλη του σώματος αναπτύσσονται με διαφορετικούς ρυθμούς. Ο ρυθμός ωρίμανσης επιτυγχάνεται με διαφορετικό ρυθμό. Για παράδειγμα, το νευρικό σύστημα είναι πολύ ανεπτυγμένο κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας, ενώ το μέγεθος του σώματος είναι συγκριτικά λιγότερο ανεπτυγμένο. Η ανάπτυξη των σεξουαλικών χαρακτηριστικών είναι ακόμα αργοπορημένη καθώς τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά ωριμάζουν κατά την περίοδο της εφηβείας (Bornstein&Lamb,1999, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ 171).

Ένα ακόμα σημαντικό θεμέλιο ανάπτυξης είναι το νευρικό σύστημα, το οποίο αποτελείται από τον εγκέφαλο και τα νεύρα τα οποία επεκτείνονται σε όλο το μήκος του σώματος. Όλα τα συναισθήματα, οι κινήσεις και οι σκέψεις διοχετεύονται από αυτό το πολύπλοκο σύστημα .

Τέλος, ένα από τα βασικά "έργα" του νεογέννητου είναι να κάνει τις επιμέρους συμπεριφορές του να λειτουργούν αρμονικά μεταξύ τους, κάτι που θα το βοηθήσει, για παράδειγμα, να κοιμηθεί κατά τη διάρκεια της νύχτας (Ingersoll&Thoman, 1999·Waterhouse&DeCoursey, 2004 όπως αναφ στο RobertS. Feldman, 2011, σελ 174). Στο βρέφος ενσωματώνονται και λειτουργούν μεμονωμένα, διάφορες κυκλικές επαναλαμβανόμενες μορφές συμπεριφοράς. Μια από αυτές είναι η αναγνώριση των εξωτερικών και εσωτερικών ερεθισμάτων.

KΙΝΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το σχήμα και οι αναλογίες στο σώμα του βρέφους δεν διευκολύνουν την κίνηση του γιατί το κεφάλι είναι τόσο βαρύ σε σχέση με το σώμα ενώ τα άκρα είναι κοντά. Συνεπώς είναι αδύνατον να μετακινηθεί διότι το σώμα αποτελείται από μικρό ποσοστό μυών και λίπος. Ωστόσο, τους πρώτους μήνες ζωής, κύριο ρόλο διαδραματίζουν τα εγγενή αντανακλαστικά. Πρόκειται για ακούσιες αντιδράσεις που εμφανίζονται με τη παρουσία συγκεκριμένων ερεθισμάτων(αντανακλαστικές αντιδράσεις του βρέφους). Αυτός ο μηχανισμός συμβάλλει στην ομαλή ενσωμάτωση τους στο περιβάλλον. Για παράδειγμα το αντανακλαστικό του βλεφαρισμού είναι σχεδιασμένο για να προστατεύει το βρέφος άμεσα από τον έντονο φωτισμό. Επιπλέον, τα βρέφη, όταν κρατηθούν όρθια, παρουσιάζουν μια αντανακλαστική τάση για βηματισμό. Σύμφωνα με την μελέτη των Zelazo&Kolb,«η κίνηση αυτή μπορεί να μην είναι αντανακλαστική, αλλά μια έμφυτη τάση του ατόμου για κίνηση προς τα εμπρός, η οποία περιλαμβάνει και βηματισμό»(1972 όπως αναφ. στο Μακρόγλου-Γουώλς. Μ,Σφυρίδου.Π, Τσέργας.Ν, σελ.185)

Οι κινητικές δεξιότητες ξεκινούν από το πρώτο μήνα ένας γέννησης του με την ικανότητα του βρέφους να γυρίσει το κεφάλι του δεξιά και αριστερά. Καθώς αυξάνεται η δύναμη του μπορεί να πιάσει τα παιχνίδια και να τα κρατήσει για λίγο (μέχρι 3 μηνών). Σε ηλικία 4-6 μηνών, στα περισσότερα βρέφη δίνει ο εγκέφαλος εντολή στα χέρια για κίνηση. Ακόμα, το μωρό μπορεί να πιάνει και να κρατά ένα αντικείμενο ενώ ταυτόχρονα μπορεί να κρατήσει το κορμί του σταθερό, πράγμα που το διευκολύνει στο να καθίσει, έστω για λίγο και χωρίς υποστήριξη. Έπειτα, οι συντονισμένες λειτουργίες των ποδιών και των δακτύλων τον οδηγούν στο μπουσούλημα (8-10 μηνών). Γύρω στα 10-12 μηνών τα περισσότερα βρέφη στηρίζονται από τα έπιπλα και σιγά-σιγά μαθαίνουν να βαδίζουν και να περπατούν χωρίς υποστήριξη. Τέλος, από τα 14-24 μηνών αναπτύσσουν άλλες κινητικές δεξιότητες όπως είναι το ανέβασμα στις σκάλες.

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΣΕΩΝ

Ο William James (1890,1950 όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ197) υποστήριξε πως ο κόσμος του βρέφους είναι μια πολύπλοκη , θορυβώδης σύγχυση. Σε αυτή την περίπτωση έκανε λάθος διότι στον αισθητηριακό κόσμο του νεογέννητου, απουσιάζει η ευκρίνεια και η σταθερότητα που έχει ο κόσμος για τους ενήλικες. Το βρέφος μέρα με τη μέρα αισθάνεται και αντιλαμβάνεται τους γύρω του.

Οι διαδικασίες που του επιτρέπουν να κατανοεί το περιβάλλον του είναι δύο. Η πρώτη είναι η αίσθηση και σχετίζεται με τα φυσικά ερεθίσματα των οργάνων ενώ η δεύτερη είναι η αντίληψη του χώρου, σύμφωνα με την οποία οι γνωστικές διεργασίες επιτρέπουν την ταξινόμηση, ανάλυση και ενσωμάτωση των ερεθισμάτων από τα αισθητηριακά όργανα και τον εγκέφαλο .

Μια από ένας οπτικές ικανότητες που αναπτύσσει το βρέφος είναι η ικανότητα να αντιλαμβάνεται το ύψος και να αποφεύγει την πτώση. Σε μια έρευνα των Eleanor Gibson και Richard Walk (1960, όπως αναφ στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.198), τα βρέφη τοποθετήθηκαν σε δάπεδο, το οποίο ήταν φτιαγμένο από γυαλί. Στο μισό του γυάλινου δαπέδου είχαν τοποθετήσει ένα σχέδιο με τετράγωνα, που έμοιαζε με σκακιέρα. Όταν τα βρέφη βρίσκονταν στο γυάλινο δάπεδο είχαν την αίσθηση πως ήταν σε σταθερή επιφάνεια καθώς μπουσουλούσαν και πλησίαζαν στην επιφάνεια με τα τετράγωνα, είχαν την αίσθηση πως πλησίαζαν σε έναν γκρεμό.

Επιπλέον, λίγες ώρες από την στιγμή της γέννησής τους, τα βρέφη ξεχωρίζουν το πρόσωπο της μητέρας τους από τα υπόλοιπα. Ενώ 6 – 9 μηνών διακρίνουν τα πρόσωπα των ατόμων και είναι ικανά να ξεχωρίσουν το φύλο (αρσενικό – θηλυκό).

Τέλος, σύμφωνα με ένα πείραμα του Fantz (1961, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011) κατέληξε στο συμπέρασμα πως τα βρέφη προτιμούν να κοιτάζουν σύνθετες τρισδιάστατες εικόνες με καμπύλες και πρόσωπα παρά απλά οπτικά ερεθίσματα και ευθείες.

ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ

Το βρέφος εξασκεί την ακουστική αίσθηση και αντίληψη ήδη από την προγεννητική περίοδο καθώς όντας έμβρυο αντιδρά κυρίως στους ήχους, οι οποίοι προέρχονται από το περιβάλλον της μητέρας του. Συνεπώς με αυτόν τον τρόπο ξεκινούν και δημιουργούνται οι ηχητικές προτιμήσεις.

Ωστόσο, ως βρέφος είναι πολύ ευαίσθητο σε πολύ χαμηλές και σε πολύ υψηλές ηχητικές συχνότητες. Αυτό μπορεί να συμβαίνει διότι κατά τη γέννηση τους, στο εσωτερικό τμήμα του αυτιού έχει παραμείνει αμνιακό υγρό. Ωστόσο οι ικανότητες του να αντιλαμβάνεται ένας ήχος μέσης συχνότητας βελτιώνονται (Fenwick & Morongiello,1991· Werner & Marean,1996· Fernald, 2001, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ 200).

Το βρέφος υστερεί στον εντοπισμό ήχου διότι το κεφάλι του είναι μικρό συνεπώς δυσκολεύεται να καθορίσει (αριστερά ή δεξιά) την πηγή. Όμως, η ικανότητα του έχει ολοκληρωθεί στο πρώτο έτος της ζωής του και είναι ίδια με αυτή του ενήλικα.

Άλλο ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που έχουν είναι η ικανότητα να αντιλαμβάνονται τις αλλαγές στον μουσικό τόνο και ρυθμό. Συνοπτικά, το βρέφος ακούει με ζωηρό ενδιαφέρον τη μελωδία του νανουρίσματος που του τραγουδούν οι γονείς (Trehubb,2003· Phillips-Silver&Trainor, 2005· Masataka,2006, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ 200).

Η ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Η θεωρία του Ελβετού ψυχολόγου Jean Piaget (1896-1980, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ 208), βασίστηκε στα στάδια ανάπτυξης του ανθρώπου από τη γέννηση του έως την εφηβεία. Υπάρχουν τέσσερα στάδια ανάπτυξης, τα οποία είναι: η αισθησιοκινητική περίοδος, η προενοιολογική περίοδος, η περίοδος των συγκεκριμένων λογικών πράξεων και η περίοδος των τυπικών λογικών πράξεων. Το παιδί περνάει από το ένα στάδιο στο άλλο· μόλις αφενός έχει φτάσει στο κατάλληλο επίπεδο σωματικής ωρίμανσης και αφετέρου έχει επωμίσει διάφορες

εμπειρίες. Σύμφωνα με τον Piaget, το πρώτο στάδιο γνωστικής ανάπτυξης ονομάζεται αισθησιοκινητική περίοδος και χωρίζεται σε έξι επιμέρους στάδια .

Το πρώτο στάδιο αφορά τα απλά αισθησιοκινητικά αντακλαστικά του βρέφους, τα οποία εκδηλώνονται τον πρώτο μήνα ένας ζωής του. Οι διάφορες συναλλαγές και εμπειρίες από το περιβάλλον του παιδιού διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στην νοητική και σωματική ζωή του.

Το δεύτερο αισθησιοκινητικό στάδιο ξεκινά από τον πρώτο μέχρι τον τέταρτο μήνα. Το βρέφος αρχίζει να κάνει μεμονωμένες δράσεις και την ίδια στιγμή έναρξεντάσσει σε ολοκληρωμένες δραστηριότητες. Για παράδειγμα κοιτά ένα αντικείμενο και ταυτόχρονα το ακουμπά. Σε περίπτωση που μια δραστηριότητα του φανεί ενδιαφέρουσα μπορεί να την επαναλαμβάνει τυχαία. Μια συγκεκριμένη κινητική συμπεριφορά συμβάλει στην κατασκευή γνωστικών σχημάτων μέσω ένας κυκλικής αντίδρασης (πρωτογενής).

Οι δράσεις στα βρέφη ηλικίας τεσσάρων έως οχτώ μηνών γίνονται σκόπιμα καθώς σε αυτό το στάδιο αρχίζουν να αλληλεπιδρούν με τον εξωτερικό κόσμο. Για παράδειγμα πιάνουν την κουδουνίστρα και την κουνούν με διαφορετικό κάθε φορά τρόπο. Αυτού του είδους η δράση ονομάστηκε από τον Piaget ως δευτερογενείς κυκλικές αντιδράσεις διότι οι πράξεις που επαναλαμβάνονται έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Στο τέταρτο στάδιο εμφανίζονται σημαντικά βήματα προόδου καθώς τα βρέφη είναι σε θέση να συνδυάζουν και να συντονίζουν διάφορες δράσεις για την επίλυση ένας προβλήματος, γνωστή και ως συμπεριφορά κατευθυνόμενη από στόχους. Για παράδειγμα, το παιδί μπορεί να πιάσει ένα αντικείμενο και να το αφήσει για να πιάσει ένα άλλο, το οποίο είναι μερικώς κρυμμένο, πίσω από ένα άλλο. Σε αυτό το διάστημα έχει επιτευχθεί και η ικανότητα επίγνωσης της μονιμότητας του αντικειμένου. Με άλλα λόγια, τα αντικείμενα και οι άνθρωποι εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμα και όταν δεν φαίνονται.

Σε αυτό το στάδιο, το παιδί θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένας μικρός ερευνητής διότι επαναλαμβάνει μια συγκεκριμένη πράξη (δευτερεύουσα κυκλική αντίδραση) τροποποιώντας ένας συνθήκες (τριτογενής κυκλικές αντιδράσεις). Το

βρέφος ξεκινά από τον 12^ο έως τον 18^ο μήνα της ζωής του να εξερευνεί πως λειτουργεί ο κόσμος γύρω του. Για παράδειγμα, μπορεί να πετάει ένα συγκεκριμένο παιχνίδι από διάφορα μέρη μέσα στο σπίτι. Το τελευταίο στάδιο εκτείνεται από τον 18^ο μήνα μέχρι και το 2^ο έτος του βρέφος. Σημαντικό επίτευγμα είναι η ανάπτυξη της συμβολικής σκέψης (νοητική αναπαράσταση). Πρόκειται για την αναπαράσταση εσωτερικών εικόνων του παρελθόντος που σύμφωνα με τον Piaget, το παιδί δεν ήταν σε θέση να φανταστεί προηγουμένως. Όταν μια μπάλα κυλήσει κάτω από ένα έπιπλο, το παιδί μπορεί να εκτιμήσει σε ποιο σημείο θα επανεμφανιστεί η μπάλα. Ο Piaget (όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.215) αναφέρει άλλη μια δεξιότητα που κατακτά το παιδί, γνωστή ως αργοπορημένη μίμηση. Σύμφωνα με την οποία είναι σε θέση να μιμηθεί κάποιον που δεν είναι παρών π.χ. ότι κάποιος προσποιείται ότι μαγειρεύει φαγητό.

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ

Ο Erik Erikson (όπως αναφ. στο Μακρόγλου-Γουάλς, Σφυρίδου.Π, Τσέργας.Ν, σελ 206-207), υποστήριξε πως η κοινωνική εξέλιξη διεκπεραιώνεται μέσα από οκτώ στάδια, γνωστά ως αναπτυξιακές κρίσεις. Το πρώτο στάδιο εφαρμόζεται κατά την βρεφική ηλικία και ονομάζεται «βασική εμπιστοσύνη-δυσπιστία». Πρόκειται για μια ψυχοκοινωνική δοκιμασία κατά την οποία το βρέφος εξαρτιέται απόλυτα από την μητέρα και τους υπόλοιπους συγγενείς. Έντονα αρνητικά βιώνει το ονομαζόμενο συναίσθημα, «άγχος αποχωρισμού», συνήθως από τη μητέρα διότι είναι το άτομο που φροντίζει περισσότερο το βρέφος. Συγκεκριμένα, στην ηλικία των 7-14 μηνών, έχοντας αναπτύξει ένας γνωστικές δεξιότητες μπορεί να θέσει ερωτήματα ένας «Γιατί με άφησε η μητέρα;». Θετική επιρροή αποτελεί η κατάκτηση της εμπιστοσύνης, το οποίο επιτυγχάνεται μέσα από την ικανοποίηση των αναγκών του, το συναίσθημα ασφάλειας και φροντίδας που εκλαμβάνει από τους γονείς του. Με αυτό τον τρόπο αποκτά μια θετική και αισιόδοξη ματιά για τον κόσμο.

Από τον πρώτο μήνα κιάλας τα βρέφη εκφράζουν συναισθήματα όπως είναι η χαρά και η λύπη. Πρόκειται για μια μη λεκτική κωδικοποίηση που δίνει την δυνατότητα στα παιδιά να φανερώσουν μια κατάσταση που βιώνουν Τα βρέφη στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν τον κόσμο γύρω τους, εκδηλώνουν διάφορα

συναισθήματα. Ένα από αυτά είναι το «άγχος του ξένου». Εμφανίζεται κάθε φορά που τα παιδιά (6-9 μηνών) έρχονται σε επαφή με ένα ξένο πρόσωπο – μη οικείο. Ωστόσο διαφέρει από παιδί σε παιδί γιατί ορισμένα από αυτά έχουν προσαρμοστεί στο να γνωρίζουν νέα άτομα, συνεπώς τα επίπεδα άγχους είναι μειωμένα.

Παράλληλα ένας ακόμα παράγοντας που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σχετίζεται με το φύλο του ατόμου που έρχονται σε επαφή. Για παράδειγμα, τα βρέφη έχουν μικρότερο άγχος όταν έρχονται σε επαφή με γυναίκα παρά με άντρα.

Επιπλέον, μια πρώιμη μορφή κοινωνικοποίησης θεωρείται το χαμόγελο, καθώς το βρέφος από ένας πρώτες κιόλας εβδομάδες χαμογελά σε οτιδήποτε του είναι διασκεδαστικό αλλά και οικείο (το πρόσωπο μητέρας – πατέρα). Στις αρχές του δεύτερου χρόνου μειώνεται σημαντικά διότι το παιδί αφενός χρησιμοποιεί σκόπιμα το χαμόγελο, για να εκφράσει τα θετικά του συναισθήματα και αφετέρου δείχνει ευαισθησία στις συναισθηματικές εκφράσεις των άλλων (Carvajal&Iglesias, 2000·Messinger,2002·Carver,Dawson&Panagiotides, 2003·Bigelow&Rochat, 2006·Fogeleetal., 2006,όπως αναφ στο RobertS. Feldman, 2011).

Τέλος, τα βρέφη δεν μπορούν να αναγνωρίσουν τον εαυτό τους στον καθρέφτη ή ένας φωτογραφίες. Η ανάπτυξη ένας έννοιας του εαυτού αρχίζει να αναπτύσσεται από την ηλικία περίπου των 12 μηνών.

ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κατά τη διάρκεια ένας βρεφικής ηλικίας, τα νεογέννητα βιώνουν μόνο δυο είδη συναισθημάτων: το ένα είναι θετικό και σχετίζεται με την ικανοποίηση των αναγκών του, λόγου χάριν να πιεί το γάλα, το άλλο είναι το αρνητικό και σχετίζεται με τα δυσάρεστα συναισθήματα που εκδηλώνει. Για παράδειγμα: κλαίει όταν πεινάει. Καθώς λοιπόν αναπτύσσεται, τα δυο είδη των συναισθημάτων διαφοροποιούνται: « η χαρά διαφοροποιείται από την ικανοποίηση ένας 3 μήνες περίπου, ο θυμός και ο φόβος διαφοροποιούνται από τη δυσαρέσκεια ένας 4 μήνες περίπου κ.ο.κ» (Fisher κ.ά., 1990·Lewis, 1993, όπως αναφ. στο Cole, Michael&Cole, SheilaR. (2000). Κεφάλαιο 4. Πρώτη Βρεφική Ηλικία: Οι Αρχικές Ικανότητες και η Διεργασία ένας Αλλαγής, σελ 245). Όσο περισσότερο μεγαλώνουν τα βρέφη τόσο πιο πολύ αλλάζει ο

τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρονται. Με αυτόν τον τρόπο η συναισθηματική ανάπτυξη σχετίζεται με την κοινωνική, νοητική και έμφυτη ροή της ανάπτυξης.

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΤΗΝ ΒΡΕΦΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Κατά τη διάρκεια της βρεφικής ηλικίας, η γλωσσική ανάπτυξη ή αλλιώς « η αρχή της ομιλίας, αποτελεί ξεκάθαρο δείγμα της νοημοσύνης»(Μακρόγλου-Γουώλς.Μ, Σφυρίδου.Π, Τσέργας.Ν, σελ 204). Ο τρόπος με τον οποίον οι γονείς μιλάνε στα παιδιά τους, για να τα διασκεδάσουν, για να τα μαλώσουν, για να τα ηρεμήσουν, δίνει τη δυνατότητα εκμάθησης του τόνου και του λεξιλογίου.

Η ικανότητα λόγου είναι μια έμφυτη ιδιότητα γεγονός που επιτρέπει στα βρέφη να παράγουν μικρούς ήπιους ήχους, λόγου χάριν άααα (άναρθρος λόγος)απόένας πρώτους κιόλας μήνες. Γύρω στα 4 μηνών αρθρώνουν περισσότερους ήχους με φωνήεντα ενώ μέχρι τον 9^ο μήνα όλοι αυτοί οι ήχοι αποκτούν σημασία. Για παράδειγμα, το μωρό μπορεί να δείχνει ένα συγκεκριμένο αντικείμενο ή πρόσωπο (ανάπτυξη κινητικής δεξιότητας) και να παράγει έναν συγκεκριμένο ήχο ένας είναι το λο για το νερό.

Οι πρώτες μεμονωμένες λέξεις εμφανίζονται από το 12^ο μήνα της ζωής του παιδιού. Ως συνήθως χρησιμοποιούνται τα φωνήεντα α, ε και τα σύμφωνα π, ένας, λ, ν διότι είναι πιο εύκολα για τη γλώσσα να τα αρθρώσει. Συνεπώς, οι πιο συνηθέστερες λέξεις είναι :μπαμπά, μαμά.

Τέλος, σε ηλικία περίπου 18 μηνών, ο λόγος (τηλεγραφικός) του αποτελείται από δυο με τρεις λέξεις, «οι οποίες συνδέονται νοηματικά μεταξύ ένας και σχηματίζουν μια πρόταση (Μακρόγλου-Γουώλς. Μ, Σφυρίδου.Π, Τσέργας. Ν, σελ 206).

Απαραίτητο ρόλο στην ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας διαδραματίζουν οι γονείς. Όσο περισσότερο μιλούν με το παιδί, επαναλαμβάνοντας καθαρά και με υπομονή τις λέξεις και χωρίς να το αποθαρρύνουν, τόσο πιο πολύ θα αναπτύσσεται γλωσσικά το παιδί.

1.2 Η ολόπλευρη ανάπτυξη κατά την προσχολική ηλικία

Το επόμενο στάδιο ανάπτυξης αρχίζει πλέον κατά τη διάρκεια ένας προσχολικής ηλικίας. Τα παιδιά ηλικίας 4 – 6 ετών χαρακτηρίζονται από έντονες σωματικές και γνωστικές αλλαγές. Ένας ακόμη παράγοντας που έχει ιδιαίτερη βαρύτητα σε αυτή την φάση της ζωής των παιδιών είναι η κοινωνική τους ανάπτυξη.

ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Αρχικά, τα σώματα των παιδιών (αγόρια – κορίτσια) έχουν κάψει το λίπος της βρεφικής ηλικίας, συνεπώς δεν εμφανίζονται με εξογκωμένη κοιλιά. Τα χέρια και τα πόδια γίνονται πιο μακριά και η αναλογία του σώματος και της κεφαλής πλησιάζει με αυτή του ενήλικα. Οι σωματικές αλλαγές είναι κυρίως εσωτερικές, ξεκινά η ανάπτυξη των εσωτερικών οργάνων. Το βάρος του παιδιού αυξάνεται συνεπώς η μυϊκή του μάζα γίνεται μεγαλύτερη.

Επιπλέον, σε αυτή την ηλικία ο εγκέφαλος αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς μέχρι το τέλος του πέμπτου έτους. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι η αύξηση της μυελίνης, μιας λιποειδούς ουσίας, βοηθά στην μόνωση των νευρώνων έχοντας ως αποτέλεσμα την άμεση μεταβίβαση ηλεκτρικών ώσεων μεταξύ των εγκεφαλικών κυττάρων, έχοντας ως αποτέλεσμα και την αύξηση βάρους του εγκεφάλου. Κατά αυτόν τον τρόπο οργανώνονται και τα δυο τμήματα του εγκεφάλου, σε δεξιό και αριστερό ημισφαίριο, τα οποία ελέγχουν τις αντίστοιχες μεριές του σώματος. Αυτή η ανάπτυξη σχετίζεται και με τις αυξημένες γνωστικές δεξιότητες προσχολικής ηλικίας. Παρατηρείται σημαντική βελτίωση της μνήμης και αυξημένη διάρκεια της προσοχής

ΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Άλλη μια αξιοσημείωτη ανάπτυξη είναι «των νευρικών νηματιών συνδέεται με τη σημαντική πρόοδο στις κινητικές δεξιότητες που χαρακτηρίζει την προσχολική ηλικία» (Carson, 2005, Gordon, 2007 όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ. 288). Τα νήπια έχουν πετύχει να συντονίσουν σε ικανοποιητικό σημείο τόσο τις αδρές όσο και τις λεπτές κινητικές δεξιότητες.

Στην ηλικία 4 – 5 ετών, τα παιδιά είναι ικανά να επιτεύξουν πολλές από τις δεξιότητες τους διότι έχουν αποκτήσει περισσότερο μυϊκή δύναμη. Για παράδειγμα πετούν τη μπάλα με τόση δύναμη και ακρίβεια ώστε να την πιάσει ο άλλος (Αδρές κινητικές δεξιότητες). Αυτό συμβαίνει διότι αφενός η ανάπτυξη του εγκεφάλου σχετίζεται με την ισορροπία και τον συντονισμό, αφετέρου το επίπεδο δραστηριοτήτων στην προσχολική ηλικία είναι υψηλότερο από κάθε άλλη περίοδο σε ολόκληρη τη ζωή (Eaton&Yu, 1989 , Poestet al., 1990, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ 289).

Τέλος, η κατάκτηση των λεπτών κινητικών δεξιοτήτων περιλαμβάνει πιο εκλεπτυσμένες κινήσεις όπως είναι η χρήση του πιρουιού, οι οποίες επιτυγχάνονται μέσα από την πρακτική εξάσκηση.

ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κατά την διάρκεια την προσχολικής ηλικίας θεμελιώνονται οι νοητικές ικανότητες που εστιάζουν στην ορθολογική σκέψη και κατανόηση εννοιών. Κύριο χαρακτηριστικό των παιδιών είναι η έντονη φαντασία και η δημιουργικότητα που προηγουμένως ήταν αδύνατον να συμβεί.

Σύμφωνα λοιπόν με τον Piaget, η προσχολική ηλικία αντιστοιχεί σε ένα στάδιο γνωστικής ανάπτυξης, την ονομαζόμενη προενοιολογική περίοδο (όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.293), η οποία χαρακτηρίζεται αφενός από μεγάλες αλλαγές, αφετέρου επικρατεί μια σταθερότητα και φυσικά διαρκεί από το 2^ο μέχρι το 7^ο έτος.

Βασικό χαρακτηριστικό της περιόδου είναι η ανάπτυξη της συμβολικής σκέψης, στην οποία εμφανίζεται ο συλλογισμός δηλαδή τα παιδιά είναι σε θέση να αναπαριστούν εσωτερικά γεγονότα και να ερμηνεύουν την χρήση εννοιών, χωρίς όμως να είναι ικανά να προβούν σε λογικές πράξεις.

Ουσιαστική πρόοδο σημειώνουν στην γλώσσα, η οποία σύμφωνα με τον Piaget είναι στενά συνδεδεμένη με την σκέψη. Ο συνδυασμός αυτών των δυο έχει ως αποτέλεσμα την ανάπτυξη της γλωσσικής ικανότητας. Για παράδειγμα, τα παιδιά σε αυτή την ηλικία δημιουργούν έναν φανταστικό φίλο.

Από την άλλη πλευρά, ο Vygotsky υποστήριζε πως η γνωστική ανάπτυξη επιτυγχάνεται μέσα από ένας κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, εστιάζοντας στον κοινωνικό και πολιτισμικό περίγυρο «το παιδί αναπτύσσεται νοητικά με βαθμιαίο τρόπο και αρχίζει να λειτουργεί ανεξάρτητα, λόγω της βοήθειας που προσφέρουν οι ενήλικες και οι συνομήλικοί του» (Vygotsky, 1979, 1976/1997, Tudge&Scrimsher, 2003, όπως αναφ. στο RobertS. Feldman, 2011). Καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως τα παιδιά είναι μαθητές, μέσα από την κατάλληλη καθοδήγηση των έμπειρων δασκάλων όπως είναι οι γονείς, το σχολείο, ο δάσκαλος, η συναναστροφή με τα υπόλοιπα παιδιά, διδάσκονται τις δεξιότητες προκειμένου να ενταχθούν στο κοινωνικό-πολιτισμικό περίγυρο.

Η ανάπτυξη του κοινωνικού λόγου στην προσχολική ηλικία

Η πλειονότητα των παιδιών ήδη από το παιδικό σταθμό απευθύνεται στον εαυτό ένας (προσωπικός λόγος) και με αυτό τον τρόπο καθοδηγούν την συμπεριφορά και τη σκέψη ένας (πχ Που να βάλω αυτό το κομμάτι ; Γιατί δεν ταιριάζει εδώ;). Σύμφωνα με τον Vygotsky (όπως αναφ στο RobertS. Feldman, 2011, σελ. 311), ο προσωπικός λόγος επιτρέπει στο παιδί να συζητά με τον εαυτό του τις δυσκολίες που τυχόν αντιμετωπίζει και να τις λύνει μόνος του. Αυτή η λειτουργία συμβάλει στην κοινωνική του εξέλιξη καθώς «αποτελεί πρόδρομο του εσωτερικού διαλόγου που χρησιμοποιεί ο ενήλικας, όταν σκέπτεται (Winsler , DeLeon , &Wallace , 2003 , Winsleretal., 2006, όπως αναφ. στο RobertS. Feldman, 2011, σελ. 311).

Κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας, οι γλωσσικές δεξιότητες βελτιώνονται ακόμα πιο πολύ αν και παραμένουν κάποια κενά όσον αφορά την αναπαραγωγή του λόγου. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό ανάπτυξης των παιδιών ηλικίας 4-6 είναι η ανάπτυξη του κοινωνικού λόγου. Με άλλα λόγια, τα παιδιά προσπαθούν μέσω του διαλόγου, όχι μόνο να επικοινωνήσουν αλλά και να κατανοήσουν τον άλλον (Πραγματολογία). Για παράδειγμα, κατά την διάρκεια ένας παιχνιδιού στο σχολικό περιβάλλον, τα παιδιά μαθαίνουν να επικοινωνούν μεταξύ τους τηρώντας τους κανόνες του παιχνιδιού. Τέλος μαθαίνει να χρησιμοποιεί τη γλώσσα ανάλογα με τις περιστάσεις, π.χ. Όταν τα παιδιά βρίσκονται στην αυλή του σχολείου και παίζουν μεταξύ τους, επικοινωνούν με διαφορετικό τρόπο απ' ότι μιλούν στην δασκάλα.

Αξίζει να αναφερθεί πως σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της ομιλίας, διαδραματίζουν οι γονείς, προσφέροντας ένα ασφαλές και εμπνευστικό κλίμα. Επιπλέον, το παιδί μιμείται (Φωνητικά πρότυπα) και υιοθετεί διαφορετικούς τρόπους ομιλίας στην προσπάθεια του να μιλήσει και να αναπτυχθεί κοινωνικά. Ακόμα, το νηπιαγωγείο συμβάλει στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού. Συγκεκριμένα θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους φορείς κοινωνικοποίησης του παιδιού διότι παρέχει ευκαιρίες επικοινωνίας στα παιδιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη στη προσχολική ηλικία

2.1 Η έννοια της κοινωνικοποίησης

Σύμφωνα με τον Sigmund Freud (όπως αναφ. στο Cole, Michael & R. Cole, Sheila, 2001, σελ 186), η κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού είναι μια αμφίπλευρη δοκιμασία. Η μια της πλευρά, η οποία σχετίζεται με την κοινωνικοποίηση του παιδιού, «είναι μια διαδικασία κατά την οποία τα παιδιά αποκτούν τα πρότυπα, τις αξίες και τη γνώση της κοινωνίας» (όπως αναφ. στο Cole, Michael & R. Cole, Sheila, 2001, σελ 186). Η άλλη πλευρά της κοινωνικοποίησης σχετίζεται με τη διαμόρφωση και τη διαφοροποίηση του ατόμου στην κοινωνία ως ξεχωριστό άτομο. Με άλλα, πρόκειται για μια «διαδικασία μέσω της οποίας τα παιδιά καταλήγουν ν' αποκτήσουν τα δικά τους αποκλειστικά πρότυπα συναισθημάτων, σκέψης και συμπεριφοράς, σ' ένα ευρύ φάσμα συνθηκών» (όπως αναφ. στο Cole, Michael & R. Cole, Sheila, 2001, σελ 186).

2.2 Φορείς κοινωνικοποίησης

Ο πρωτογενής λοιπόν τύπος κοινωνικοποίησης ξεκινάει από τα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού και συγκεκριμένα περιλαμβάνει το πρώτο έτος του παιδιού καθώς εκείνη τη περίοδο, τα παιδιά αποκτούν αμέτρητες δεξιότητες τόσες όσο «ποτέ άλλοτε ο άνθρωπος δε μαθαίνει τόσα πολλά, σε τόσο βραχύ χρόνο» (Spitz, σ.126, όπως αναφ. στο Τ. Δημήτρης, 1987). Αυτό συμβαίνει διότι «μέσω των πρώτων αντιλήψεων, των πρώτων αμοιβαίων σχέσεων με το περιβάλλον, διαμορφώνεται ένα βασικό δείγμα για τη μετέπειτα συμπεριφορά» (Frederic Vester, όπως αναφ. στο Τ. Δημήτρης, 1987). Γι' αυτό το λόγο το οικογενειακό περιβάλλον θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «τόπος αναπαραγωγής ένας κοινωνίας» (Dieter Claessens, όπως αναφ. στο Τ. Δημήτρης, 1987) καθώς αναπαράγει τη νέα γενιά, η οποία παιδαγωγείται σύμφωνα με τους προδιαγραμμένους κανόνες της κοινωνίας

(Claessens, σ.54, όπως αναφ. στο Τ. Δημήτρης, 1987). Ο William Goode υποστηρίζει πως μέσω της οικογένειας μεταδίδονται στα παιδιά αξίες, κανόνες και τρόποι συμπεριφοράς.

Μέσα στην οικογένεια καθορίζεται η θέση που έχει το παιδί ενώ ταυτόχρονα οικοδομείται η ταυτότητά του. Οι σχέσεις των γονέων με το παιδί συμβάλουν στην ανάπτυξη του συναισθήματος είτε της «αρχικής δυσπιστίας» είτε της «αρχικής εμπιστοσύνης», με βάση τα οποία θεμελιώνεται η θετική ή η αρνητική εμπειρία για την στάση τους προς τους άλλους. Αυτό συμβαίνει διότι τα παιδιά ταυτίζονται με τους γονείς τους. Επιπλέον η παρουσία των γονέων κυρίως ένας μητέρας (λόγω του δεσίματος) ενισχύει το θετικό συναίσθημα εμπιστοσύνης όχι μόνο προς την οικογένεια αλλά και προς τον κόσμο.

Δεύτερο στάδιο κοινωνικοποίησης του παιδιού είναι η μετάβαση του από το οικογενειακό προς στο σχολικό περιβάλλον καθώς αποτελεί μια καινούργια φάση στην ζωή του διότι πρέπει να προσαρμοστεί σ' ένα νέο, απρόσωπο και ουδέτερο χώρο, αυτόν του σχολείου. Η ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού συνεχίζεται, καθώς μαθαίνει να συνεργάζεται με τους συνομηλίκους του μέσα στην τάξη αλλά και να διαχειρίζεται τα συναισθήματά του. Από την άλλη μεριά, ο δάσκαλος οφείλει, χωρίς διακρίσεις, να παιδαγωγήσει τα παιδιά. Αυτό σημαίνει πως το σχολείο δρα ως ένα κοινωνικό υπό-σύστημα καθώς αφενός διευκολύνει την ομαλή μετάβαση του, αφετέρου μέσα από το αναλυτικό πρόγραμμα που ακολουθεί μεταδίδει τις αξίες, τους κανόνες και τους τρόπους συμπεριφοράς του κοινωνικού συστήματος.

2.3 Η έννοια του συναισθήματος

«Το συναίσθημα μπορεί να οριστεί ως μια συγκινησιακή κατάσταση με σαφείς σωματικές αντιδράσεις που κινητοποιούν τη δράση, δείχνουν το πώς νιώθουμε και ρυθμίζουν τις συναλλαγές μας μαζί τους (Cole. Michael, Cole. Sheila R, (2000). Κεφάλαιο 4^ο. Πρώτη Βρεφική Ηλικία: Οι Αρχικές Ικανότητες και η Διεργασία ένας αλλαγής, σελ:243)

2.4 Η ανάπτυξη των συναισθημάτων

Για να θεωρηθεί ολοκληρωμένη η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας, πέρα από την κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού, της οποίας αναπόσπαστο μέρος αποτελεί η ανάπτυξη της προσωπικότητας, θα πρέπει να εξετάσουμε και τον συναισθηματικό τομέα του παιδιού (πως εκδηλώνει και πως διαχειρίζεται τα συναισθήματα του).

Αξίζει λοιπόν να αναφερθεί πως τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 2ετών αναγνωρίζουν τα συναισθήματα. Για παράδειγμα, όταν κάποιος τα χτυπά νιώθουν άσχημα και κλαίνει ενώ όταν κάποιος τους χαρίσει κάτι, νοιώθουν ευχάριστα. Στην ηλικία των 2 έως 5 αναγνωρίζουν σωστά τα συναισθήματα ενώ τα παιδιά 5 έως 6 ετών εκτιμούσαν την συμπεριφορά των άλλων παιδιών περισσότερες από 80 έως 100 φορές (Richard. Fabes, 1991, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole. Sheila R, (2001). Κεφάλαιο 10°. Κοινωνική Ανάπτυξη στη Νηπιακή Ηλικία, σελ:249).

Μέχρι την ηλικία των 6 ετών, τα παιδιά χρησιμοποιούν και αναπτύσσουν διάφορες στρατηγικές προκειμένου να ελέγξουν τα συναισθήματα τους (Bridges&Grolnik , 1995·Thompson, 1993, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole. Sheila R, (2001). Κεφάλαιο 10°. Κοινωνική Ανάπτυξη στη Νηπιακή Ηλικία, σελ:251. Για παράδειγμα, όταν είναι συναισθηματικά φορτισμένα, γυρίζουν το κεφάλι τους ή κάθε φορά που ακούνε κάποιον να φωνάζει ή έναν δυνατό ήχο, βάζουν τα χέρια στα αυτιά ένας. Παρατηρούμε λοιπόν πως η συναισθηματική ανάπτυξη συνδέεται στενά με την γνωστική και κοινωνική (2001, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole. Sheila R,). Ο τρόπος με τον οποίον εκδηλώνουν τα συναισθήματα τους συνδέεται με την νοητική ικανότητα, καθώς μέσω αυτής αναπτύσσουμε τις σκέψεις μας.

Εξίσου σημαντική εκτός από τη κοινωνικοποίηση του παιδιού θεωρείται η ανάπτυξη της προσωπικότητας διότι το κάθε παιδί μέσα από τα βιώματα, τις εμπειρίες, την ιδιοσυγκρασία του αναπτύσσει τον δικό του τρόπο συμπεριφοράς και σκέψης μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

2.5 Η έννοια της προσωπικότητας-αυτόαντίληψης στην προσχολική ηλικία

Κατά την διάρκεια ένας προσχολικής ηλικίας, το παιδί αναπτύσσεται κοινωνικά αλλά ταυτόχρονα επενδύει και στην διαμόρφωση της προσωπικότητάς του. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η σχέση που αναπτύσσει με τον εαυτό του αλλά και με το φύλο.

Ο Erik Erikson (1963, όπως αναφ στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.325) στην βιοκοινωνική του θεωρία υποστήριξε πως οι άνθρωποι σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους περνούν από διάφορα στάδια προκειμένου να ικανοποιήσουν και να διεκπεραιώσουν διάφορους στόχους. Όλη αυτή η προσπάθεια βρίσκεται σε πλήρη αλληλεπίδραση με το Εγώ του ατόμου αλλά και το κοινωνικοπολιτισμικό περιβάλλον που τον περιβάλλει καθώς προσπαθεί να διαμορφώσει τον χαρακτήρα του με διάφορες επιρροές.

Μια από ένας κρίσιμες αναπτυξιακές συγκρούσεις θεωρείται πως συμβαίνει στην προσχολική ηλικία και χαρακτηρίζεται ως στάδιο πρωτοβουλίας ή ενοχής. Το κάθε παιδί προσπαθεί να ανεξαρτητοποιηθεί παίρνοντας συχνά πρωτοβουλίες (« Ναι, θα το κάνω εγώ ») προκειμένου να δείξει πως έχει μεγαλώσει και μπορεί να καταφέρει πολλά πράγματα μόνο του. Επιπλέον, οι κινητικές του δεξιότητες του επιτρέπουν να κινείται με ιδιαίτερη αυτονομία στο χώρο, η οποία ενισχύεται και με την χρήση του λόγου. Από την άλλη, είναι πολύ λογικό πολλές από τις προσπάθειες του να αποτυγχάνουν, γεγονός που τον οδηγεί στην ενοχή και ανασφάλεια για τον εαυτό του. Έτσι με τον κατάλληλο χειρισμό και την καθοδήγηση των γονέων μπορούν να ενθαρρυνθούν και να ενισχυθούν συναισθηματικά για την πρωτοβουλία που έλαβαν.

Τέλος, τα παιδιά έχουν μια τάση να διαφοροποιούν τον εαυτό τους από τους άλλους, θέλοντας με αυτό τον τρόπο να προσδιορίσουν την ταυτότητα τους (έννοια του εαυτού). Έτσι διατηρούν μια αισιόδοξη αντίληψη πως μπορούν να τα καταφέρουν «οι αντιλήψεις βοηθούν τα παιδιά να νιώσουν ελεύθερα, να ρισκάρουν και να δοκιμάσουν νέες δραστηριότητες », (Dweck ,2002, Wang, 2004, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.326).

2.6 Η ανάπτυξη της ηθικής κρίσης στην προσχολική ηλικία

Βασικό χαρακτηριστικό που παρατηρείται έντονα στην συμπεριφορά των παιδιών προσχολικής ηλικίας είναι η αίσθηση του να αντιλαμβάνονται τι είναι σωστό και τι είναι άδικο. Ο Jean Piaget (1932, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ. 349) μελέτησε το θέμα της ηθικής ανάπτυξης διότι βρίσκεται σε συνάρτηση με την νοητική ανάπτυξη (σκέψεις) των παιδιών και κατέληξε στην διεξαγωγή του συμπεράσματος του μέσα από τέσσερα στάδια, η ετερόνομη σκέψη, η αρχική συνεργασία, η αυτόνομη συνεργασία και το στάδιο ανάπτυξης της ηθικότητας.

Με βάση λοιπόν το πρώτο στάδιο, τα παιδιά ηλικίας 4 ως 7 ετών θεωρούν τους ηθικούς κανόνες αμετάβλητους και απαραβίαστους. Γι' αυτόν το λόγο, παρατηρούμε πως κάθε φορά που παίζουν ένα συγκεκριμένο παιχνίδι, οι κανόνες του εφαρμόζονται πιστά και χωρίς τροποποιήσεις διότι θεωρούν πως έτσι είναι ηθικά ορθό.

Επιπλέον, τα παιδιά σε αυτό το στάδιο υιοθετούν την άποψη πως όποιος παραβιάσει τους κανόνες, πρέπει να τιμωρηθεί (σύμφυτη δικαιοσύνη) χωρίς να λαμβάνουν υπόψη την πρόθεση, αν δηλαδή το άτομο ήθελε να κάνει κακό ή όχι. Αυτό το διαπίστωσε ο Piaget στις ακόλουθες ιστορίες. Η πρώτη ιστορία είχε να κάνει με «ένα παιδί, το οποίο βρίσκεται στο δωμάτιο του, όταν του φωνάζουν για το δείπνο. Το παιδί πηγαίνει στην τραπέζα. Όμως, πίσω από την πόρτα ήταν μια καρέκλα και πάνω της ένας δίσκος με δεκαπέντε ποτήρια. Το παιδί δεν μπορούσε να γνωρίζει ότι όλα αυτά τα αντικείμενα βρίσκονταν πίσω από την πόρτα. Ανοίγει την πόρτα, η πόρτα χτυπάει πάνω στην καρέκλα, παρασύρει το δίσκο και τα ποτήρια πέφτουν με πάταγο στο πάτωμα και σπάνε!» (όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ. 350). Η δεύτερη ιστορία ξεκινά «με ένα μικρό αγόρι, το οποίο μια μέρα που έλειπε η μητέρα του από το σπίτι, το αγόρι προσπάθησε να πιάσει το βάζο με τη μαρμελάδα που βρισκόταν στο ντουλάπι. Σκαρφάλωσε σε μια καρέκλα και τέντωσε τα χέρια του. Όμως το βάζο βρισκόταν πολύ ψηλά και δεν μπορούσε να το φτάσει. Στην προσπάθειά του να φτάσει το βάζο, ρίχνει κάτω ένα ποτήρι στο πάτωμα και σπάει» (Piaget, 1932, σ 122, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ. 350).

Αποτέλεσμα των ιστοριών ήταν πως τα παιδιά έκριναν αρνητικά το παιδί που έσπασε τα δεκαπέντε ποτήρια (αποτέλεσμα πράξης) μη λαμβάνοντας υπόψη την πρόθεση ότι δηλαδή δεν γνώριζε πως υπήρχαν ποτήρια και δεν σκόπευε να κάνει ζημιά .

Από την άλλη πλευρά, η θεωρία ένας κοινωνικής μάθησης για την ανάπτυξη την ηθικότητας θεωρεί πως η προσέγγιση του Piaget οδηγεί τα παιδιά σε συγκεκριμένα είδη ηθικής . Σύμφωνα με τον Bandura (1997, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.351), η δική του πλευρά προχωρεί το συγκεκριμένο θέμα παραπέρα και υποστηρίζει ότι «τα παιδιά μαθαίνουν να λειτουργούν ηθικά και πιο έμμεσα, παρατηρώντας τη συμπεριφορά των άλλων » (πρότυπα συμπεριφοράς). Συνεπώς τα παιδιά μιμούνται μια πράξη, την εφαρμόζουν και αφού επιβραβευτούν από τον οικείο σε αυτά περίγυρο τους, την κάνουν κτήμα τους.

Αναπόσπαστο μέρος της ηθικής συμπεριφοράς αποτελεί η ενσυναίσθηση. Τα πρώτα δείγματα της εμφανίζονται από την βρεφική κιόλας ηλικία και συγκεκριμένα όταν ένα μωρό ακούσει ένα άλλο μωρό να κλαίει, κλαίει και το ίδιο καθώς έχει αναπτύξει την ικανότητα να αισθάνεται τον άλλον. Κατά την διάρκεια της προσχολικής ηλικίας, η ενσυναίσθηση συνεχίζει να αυξάνεται ενώ παράλληλα το παιδί μαθαίνει να ρυθμίζει τις συναισθηματικές του αντιδράσεις. Η αυξημένη ενσυναίσθηση όπως είναι η συμπόνια, οδηγεί τα παιδιά στο να συμπεριφέρονται με ηθικό τρόπο. Ενώ ένα από τα αρνητικά συναισθήματα όπως είναι ο θυμός μπορούν να αναπτύξουν την ενσυναίσθηση (Miller&JansenopdeHaar, 1997·Valiente , Eisenberg,&Fabes , 2004·Decety&Jackson , 2006, όπως αναφ στο RobertS. Feldman, 2011, σελ.353).

2.7 Η ανάπτυξη της έννοιας του φύλου

Ένας παράγοντας που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του εαυτού είναι το φύλο (Gender). Ήδη από την προσχολική περίοδο, τα παιδιά έχουν την αίσθηση του ατόμου ότι δηλαδή είναι αγόρι ή κορίτσι. Ωστόσο, ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που τους κάνει να ξεχωρίζουν μεταξύ τους είναι ο τρόπος με τον οποίον αντιμετωπίζονται σε όλα τα στάδια της ζωής τους. « Ξεκινούν από τη γέννηση, συνεχίζουν κατά την προσχολική περίοδο και επεκτείνονται στην εφηβεία αλλά και αργότερα, στην ενήλικη ζωή» (Coltrane&Adams, 1997·Maccoby, 1999·Martin& Ruble , 2004, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.328).

Στα παιδιά ηλικίας 4 – 6 ετών είναι ευδιάκριτη η διαφορά στον τρόπο με τον οποίον παίζουν. Τα αγόρια ασχολούνται κυρίως με το ζωηρό παιχνίδι,« αυτό το υψηλότερο επίπεδο δραστηριότητας πιστεύεται ότι εξηγεί το γεγονός ότι τα αγόρια ασχολούνται περισσότερο από τα κορίτσια με "άγρια" παιχνίδια (Humphreys&Smith, 1987, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole. SheilaR, 2001, Κεφάλαιο 10°. Η Κοινωνική Ανάπτυξη στη Νηπιακή Ηλικία, σελ.205)). Ενώ τα κορίτσια συνήθως παίζουν οργανωμένα παιχνίδια και υποδύονται ρόλους.

Επιπλέον, κατά την προσχολική ηλικία «οι στερεοτυπικές αντιλήψεις των παιδιών προσχολικής ηλικίας για τα δυο φύλα μοιάζουν πολύ με αυτές που ενστερνίζονται οι συντηρητικοί ενήλικες (Eichstedt, Serbian, & Poulin – Dubois, &Eichstedt , 2002· Lam&Leman, 2003, όπως αναφ. στο RobertS. Feldman, 2011, σελ. 329). Συνεπώς, στα παιδιά από τόσο μικρή ηλικία προσδίδουν συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς: τα κορίτσια ως συνήθως να είναι πιο συναισθηματικά και τρυφερά ενώ τα αγόρια ως συνήθως να είναι πιο δυναμικά και ανταγωνιστικά. Παρακάτω διεξάγονται κάποιες θεωρίες που ερμηνεύουν τον λόγο που υιοθετούνται τέτοιου είδους συμπεριφορές.

Σύμφωνα λοιπόν με τον Freud , κάθε παιδί περνά μέσα από μια σειρά βιολογικών παρορμήσεων. Κατά την διάρκεια της προσχολικής ηλικίας , η ευχαρίστηση του παιδιού σχετίζεται με τη γενετήσια σεξουαλικότητα. Αυτό το στάδιο χαρακτηρίζεται φαλλικό. Ως αποτέλεσμα αυτού του σταδίου, η ανάπτυξη του Οιδιπόδειου συμπλέγματος για τα αγόρια και ο φθόνος του πέους για τα κορίτσια.

Συνεπώς ο Freud (όπως αναφ στο Robert S. Feldman, 2011), υποστήριξε πως το Οιδιπόδειο σύμπλεγμα εμφανίζεται στα αγόρια στο 5^ο έτος της ηλικίας τους. Το αγόρι αναπτύσσει σεξουαλικό ενδιαφέρον για τη μητέρα του ενώ του δημιουργείται μίσος για τον πατέρα του. Ταυτόχρονα όμως θεωρεί τον πατέρα του πανίσχυρο συνεπώς αισθάνεται φόβο ότι θα τον εκδικηθεί (Φόβος ευνουχισμού). Έτσι για να κατευνάσει τον φόβο του, απωθεί την έλξη που αισθάνεται για την μητέρα του και αρχίζει να υιοθετήσει τις ίδιες αξίες και αντιλήψεις (Ταύτιση).

Από την άλλη μεριά, το κορίτσι αρχίζει να αισθάνεται ερωτική έλξη για τον πατέρα. Ωστόσο βιώνει το φθόνο του πέους, γεγονός που την καθιστά υποδεέστερη από τον άντρα. Στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει τον φόβο της, ταυτίζεται με τη μητέρα της.

Αποτέλεσμα της ταύτισης του παιδιού με τον γονέα του ίδιου φύλου είναι η υιοθέτηση αντιλήψεων και αξιών. Η προσδοκία της κοινωνίας είναι να μεταβιβάσει αυτά τα ερεθίσματα στις επόμενες γενιές.

Προσεγγίσεις Κοινωνικής Μάθησης

Οι προσεγγίσεις κοινωνικής μάθησης υποστηρίζουν πως το παιδί παρατηρώντας τους άλλους (γονείς, εκπαιδευτικούς, συμμαθητές, αδέρφια) και ανάλογα με το φύλο του, υιοθετεί συγκεκριμένα πρότυπα συμπεριφοράς. Ένας βασικός παράγοντας που συμβάλει στην συνέχιση των στερεοτυπικών αντιλήψεων είναι τα βιβλία και η τηλεόραση, προβάλλοντας μια συγκεκριμένη συμπεριφορά για κάθε φύλο. Για παράδειγμα, « Οι γυναίκες είναι πιθανότερο να εμφανίζονται μαζί με άνδρες, ενώ οι σχέσεις μεταξύ των γυναικών είναι σχετικά ασυνήθιστες (Calvertetal., 2003, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011), « Συγκριτικά με ένας άνδρας, οι γυναίκες είναι πιθανότερο να υποδύονται τον ρόλο του θύματος (Wrightetal., 1995· Turner – Bowker, 1996, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.331).

Επιπλέον, το οικογενειακό περιβάλλον θεωρείται η κύρια πηγή μετάδοσης στερεοτυπικών αντιλήψεων. Συχνά καθοδηγούν τα παιδιά τους με την φράση

«συμπεριφέρσου σαν μικρό κορίτσι / σαν μικρό αγόρι.» Με αυτό το «είδος της άμεσης εκπαίδευσης μεταβιβάζει ένα σαφές μήνυμα στο παιδί για την συμπεριφορά που οφείλει να υιοθετήσει»(Witt, 1997· Leaper, 2002, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011).

2.8 Η ανάπτυξη της φυλετικής και εθνοτικής ταυτότητας

Κατά τη διάρκεια της προσχολικής ηλικίας, το παιδί λαμβάνει υπόψη τα στοιχεία της φυλετικής και εθνοτικής του ταυτότητα, πράγμα που ανταποκρίνεται στην ερώτηση «Ποιος είμαι ; ». Ήδη από την βρεφική κιόλας ηλικία μπορούν να αναγνωρίσουν διαφορές του χρώματος στο δέρμα χωρίς όμως να μπορούν να αντιληφθούν το νόημα που έχουν. Στην ηλικία των 4-6 ετών αναγνωρίζουν πως ανήκουν σε μια συγκεκριμένη φυλετική ομάδα π.χ. Λευκοί. Ωστόσο το παιδί «δεν συνειδητοποιεί ότι η φυλή και η εθνότητα είναι μόνιμα χαρακτηριστικά , αργότερα αρχίζει να κατανοεί τη σημασία που δίνει η κοινωνία στη συμμετοχή σε μια εθνοτική ή φυλετική ομάδα (Bernal&Knight, 1993·Sheers& Hollins , 1999·Hall&Rowan,2003, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.327).

Από την άλλη μεριά, ορισμένα παιδιά σε αυτή την ηλικία βιώνουν ανάμεικτα συναισθήματα όσον αφορά τη φυλετική και εθνοτική ταυτότητα. Το φαινόμενο της φυλετικής ασυμφωνίας καταδεικνύει πως τα παιδιά μειονοτικής προέλευσης προτιμούν τα άτομα της πλειονότητας. Αυτό ενδεχομένως να οφείλεται στο γεγονός πως κατέχουν ισχυρή κυριαρχία.

Τέλος, η εθνοτική ταυτότητα είναι δύσκολο να κατανοηθεί σε αυτές τις ηλικίες καθώς διαθέτουν περιορισμένη γνώση για την εθνοτική ταυτότητα. Η σημασία της γίνεται κατανοητή καθώς μεγαλώνουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 :Οικογενειακή Αγωγή

Η οικογένεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου καθώς αποτελεί έναν κοινωνικό θεσμό. Κάθε οικογένεια είναι μοναδική καθώς οι γονείς μεγαλώνουν τα παιδιά τους με διαφορετικές μεθόδους διαπαιδαγώγησης και διαφορετικές στάσεις. Η σχέση του ατόμου με τους γονείς ξεκινά από τη γέννηση του, καλύπτοντας αρχικά τις βιολογικές ανάγκες του. Με την πάροδο του χρόνου στηρίζει τα παιδιά στη ανάπτυξη των γνωστικών, κοινωνικών, συναισθηματικών αναγκών.

3.1 Η σημασία του οικογενειακού δεσμού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη

Βασικό στοιχείο στην κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών διαδραματίζει η οικογένεια διότι δημιουργείται μεταξύ των μελών της ένας πολύ ισχυρός συναισθηματικός δεσμός. Σύμφωνα με έναν Grossmann&Grossman (1990, όπως αναφ. στο Cole,Michael, Cole, Sheila R. (2000). Κεφάλαιο 6. Το Τέλος ένας Βρεφικής Ηλικίας, σελ 380) « τα παιδιά ηλικίας 7 έως 9 μηνών, οπουδήποτε στον κόσμο, αναστατώνονται όταν αποχωρίζονται τα πρόσωπα που κυρίως τα φροντίζουν, υποδηλώνει ότι ο δεσμός είναι ένα οικουμενικό χαρακτηριστικό της ανάπτυξης.

Σύμφωνα με την θεωρία του Sigmund Freud, ο οποίος « υποστήριξε ότι οι πρώτες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παιδιών και του κοινωνικού τους περιβάλλοντος, ιδιαίτερα των ανθρώπων που τα φροντίζουν, ορίζουν τη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της κοινωνικής ανάπτυξης (όπως αναφ. στο Cole, Michael&Cole, Sheila R. (2000). Κεφάλαιο 6. Το Τέλος ένας Βρεφικής Ηλικίας, σελ 390). Όλοι λοιπόν οι οργανισμοί κινητοποιούνται για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους (βιολογικές ενορμήσεις) προκειμένου να επιβιώσουν. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, τα βρέφη συνδέονται συνήθως με τη μητέρα διότι είναι το πρόσωπο που τους παρέχει, πιθανότατα, τροφή.« Η αγάπη έχει τις ρίζες της στη σχέση με την ικανοποίηση της ανάγκης για τροφή (σ.188, όπως αναφ. στο Michael&Cole, SheilaR. (2000). Κεφάλαιο 6. Το Τέλος ένας Βρεφικής Ηλικίας, σελ 390). Γι' αυτό το λόγο, ο ρόλος της μητέρας διαδραματίζει τον σημαντικότερο ρόλο στην διαμόρφωση

και εξέλιξη της προσωπικότητας του παιδιού καθώς συμβάλει στην σωματική, στην συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη. Με την κατάλληλη από τη μητέρα διαχείριση δηλαδή την θετική ανταπόκριση και το ενδιαφέρον της για τις ανάγκες του παιδιού της, θα έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία των συναισθημάτων ασφάλειας και εμπιστοσύνη.

Επιπλέον, η προσκόλληση του παιδιού από τη μητέρα συνήθως εμφανίζεται μεταξύ του 5^{ου} και του 12^{ου} μήνα. Σύμφωνα με έρευνες του J. Bowlby (όπως αναφ. στο Μακρόγλου-Γουώλς.Μ, Σφυρίδου.Π et.al., σελ 208-210) τα παιδιά που λόγω διάφορων συνθηκών δεν δημιούργησαν προσκόλληση ή την διέκοψαν πριν τα επτά παρουσιάζουν μεγαλύτερη δυσκολία στην ανάπτυξη συναισθηματικών σχέσεων ή στην εκπλήρωση μακρόχρονων στόχων καθώς απαιτείται αυτοπεποίθηση.

Όσον αφορά τον ρόλο του πατέρα, αρχικά επικρατούσε η άποψη πως καθοριστική σχέση αποτελούσε αυτή της μητέρας. «Ίσως η πιο βασική αιτία για την εστίαση στο ρόλο της μητέρας είναι ότι, με ελάχιστες εξαιρέσεις, η μητέρα περνά πολύ περισσότερο χρόνο με το βρέφος της απ' όσο οποιοσδήποτε άλλος ενήλικας, όχι μόνο στις τεχνολογικά προηγμένες κοινωνίες αλλά και στις περισσότερες κοινωνίες του κόσμου» (Lamb,1987 όπως αναφ. στο Cole. Michael&Cole.Sheila R.(2000). Κεφάλαιο 6. Το Τέλος ένας Βρεφικής Ηλικίας, σελ 402). Αυτό είναι αποτέλεσμα των κοινωνικών ρόλων που αναλαμβάνουν οι δυο γονείς στην οικογένεια.

Με την πάροδο του χρόνου και την πραγματοποίηση διαφόρων ερευνών «βρέθηκε ότι τα παιδιά δημιουργούν δεσμό και με τους δυο γονείς, περίπου την ίδια εποχή» (Isabella, 1993· Pipp κ.ά., 1993, όπως αναφ. στο Cole. Michael&Cole.Sheila R.(2000). Κεφάλαιο 6. Το Τέλος ένας Βρεφικής Ηλικίας, σελ 402). Ο Michael Lamb παρατήρησε πως γενικά τα βρέφη «δεν εμφανίζουν προτίμηση για τον έναν ή τον άλλον γονιό, αλλά όταν είναι δυστυχώς τείνουν να καταφεύγουν στη μητέρα για παρηγοριά» (1976, 1977a, 1979, όπως αναφ. στο Cole. Michael&Cole. Sheila R.(2000). Κεφάλαιο 6. Το Τέλος ένας Βρεφικής Ηλικίας, σελ 403). Επομένως, ο ρόλος του πατέρα είναι εξίσου σημαντικός καθώς λειτουργεί συμπληρωματικά με αυτόν της μητέρα. Ο τρόπος με τον οποίο αλληλεπιδρά με τα παιδιά ευνοεί την ηθική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών.

Τέλος, κατά την νηπιακή κυρίως ηλικία « πρωταρχικό ρόλο στην κοινωνικοποίηση των παιδιών, είναι τα' αδέρφια (Dunn,1988, όπως αναφ. στο Cole. Michael&Cole.Sheila R,(2000). Τα Πλαίσια της ανάπτυξης στη Νηπιακή Ηλικία, Β' Τόμος, σελ 266). Τα μικρότερα παιδάκια μαθαίνουν από τα αδέρφια τους, μιμούνται τις συμπεριφορές των μεγαλύτερων αδερφών ενισχύοντας με αυτό τον τρόπο τις κοινωνικές τους δεξιότητες

3.2Γονεϊκά πρότυπα

Οι τρόποι συμπεριφοράς των παιδιών προσχολικής ηλικίας επηρεάζονται από τους γονείς «σε μεγάλο βαθμό, αν και, όπως είναι φυσικό, υπάρχουν αρκετές εξαιρέσεις (Colletetal., 2001·Snyder, Cramer&Afrank, 2005·Arredondoetal., 2006 ·Simons&Conder, 2007, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011). Η Diana Baumrind (1971, 1980, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011, σελ.341) εντόπισε τέσσερις κύριους τρόπους ανατροφής των παιδιών.

Πρώτη κατηγορία είναι οι αυταρχικοί-απολυταρχικοί-επικριτικοί-αποδοκιμαστικοί γονείς. Ως συνήθως απορρίπτουν ή αγνοούν τα συναισθήματα των παιδιών τους, ενώ σε περίπτωση που εκφράσουν λύπη ή φόβο γίνονται τόσο αυστηροί, επιβάλλοντας κανόνες και τιμωρίες. Η συμπεριφορά τους είναι τόσο αυστηρή και κάλλιστα θα μπορούσαμε να τους χαρακτηρίσουμε πως λειτουργούν περισσότερο ως δικαστές στις συναισθηματικές εμπειρίες των παιδιών τους. Ένα άλλο χαρακτηριστικό τους είναι πως θεωρούν ότι πάντα έχουν δίκιο στον τρόπο διαχείρισης της τιμωρίας των παιδιών. Αυτές οι μέθοδοι χρησιμοποιούνται διότι φοβούνται μήπως χάσουν τον έλεγχο των παιδιών τους ή άλλοτε πιστεύουν πως με αυτό τον τρόπο θα «σκληραγωγηθούν». Με άλλα λόγια, απαιτούν τυφλή υπακοή από τα παιδιά τους. Ωστόσο αυτή η συμπεριφορά επηρεάζει τα παιδιά καθώς δεν είναι τόσο φιλικά όσο ένας συνομήλικος τους διότι η κοινωνικοποίηση τους έχει αναπτυχθεί σχετικά λίγο λόγω του ασταθούς περιβάλλοντος, μέσα στο οποίο μεγαλώνουν. Κυριαρχούν τα εχθρικά συναισθήματα αλλά και η εσωστρέφεια.

Άλλη μια κατηγορία γονέων είναι οι επιτρεπτικοί-παραχωρητικοί γονείς. Η ανατροφή των παιδιών τους βασίζεται σε ελάχιστους ή καθόλου περιορισμούς, ενώ παράλληλα αποδέχονται δίχως όρια τα συναισθήματα των παιδιών τους. Συχνά

επιτρέπουν στα παιδιά τους να εκφράζονται σε έντονο βαθμό προκειμένου να εκτονωθούν. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι γονείς να δίνουν την εντύπωση είτε ότι η συμπεριφορά των παιδιών τους είναι πάντοτε αποδεκτή από μέρος τους είτε να μένουν αδιάφοροι, πράγμα που ενισχύει την αρνητική συμπεριφοράς από την πλευρά των παιδιών (μειωμένες κοινωνικές δεξιότητες και αρνητικά συναισθήματα) και τον ελλιπή αυτό- έλεγχος.

Επιπλέον, οι αποστασιοποιημένοι γονείς είναι οι γονείς που δεν έχουν μάθει να εκφράζουν τα συναισθήματα τους έχοντας πιθανόν μεγαλώσει σε ένα βίαιο οικογενειακό περιβάλλον. Στην δημιουργία της δικής τους οικογένειας αντιμετωπίζουν δυσκολία στην έκφραση και συζήτηση του προβλήματος καθώς τους φαίνεται ακατόρθωτο να συμπαρασταθούν και να κατανοήσουν τα παιδιά τους. Γι' αυτό το λόγο τις περισσότερες φορές μένουν αμέτοχοι ή προτιμούν να κάνουν όλα τα «χατίρια» των παιδιών τους προκειμένου να τα βλέπουν χαρούμενα. Επιπλέον, δεν δείχνουν ενδιαφέρον για τα συναισθήματα των παιδιών τους, απλά το αποδίδουν στο γεγονός ότι είναι μωρά. Αξίζει να αναφερθεί πως αυτοί οι γονείς δίνουν βάση όχι στα συναισθήματα των παιδιών αλλά στη λύση του προβλήματος προκειμένου να μην χάσουν τον έλεγχο ένας κατάστασης.

Από την άλλη, οι διαλεκτικοί ή συναισθηματικοί μέντορες είναι οι γονείς που καθοδηγούν τα παιδιά τους στον κόσμο των συναισθημάτων, μαθαίνοντας τους πως σε μια ανάρμοστη συμπεριφορά πρέπει να μπαίνουν όρια διατηρώντας πάντα μια σταθερή συμπεριφορά χωρίς ταλαντεύσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την διαχείριση των συναισθημάτων από την πλευρά των παιδιών ενώ ταυτόχρονα ενισχύεται η συνεργασία τους με τους γονείς διότι με αυτό τον τρόπο δημιουργείται το συναίσθημα εμπιστοσύνης. Επιπλέον, η κοινωνική τους ανάπτυξη επιτυγχάνεται μέσα από την αλληλεπίδραση του παιδιού με συνομήλικους του. Μέσα από τα συνεργατικά παιχνίδια μαθαίνει να διαχειρίζεται τα συναισθήματα του και να γίνεται ανεξάρτητο.

Τέλος, οι φιλόδοξοι γονείς έχουν τόσες υψηλές προσδοκίες και απαιτήσεις από τα παιδιά που ουσιαστικά βάζουν σε κίνδυνο τη συναισθηματική και ψυχική υγεία του παιδιού. Η πίεση των γονέων έχει ως συνήθως αρνητικό αντίκτυπο καθώς τα παιδιά φοβούνται να κάνουν νέα ξεκινήματα διότι σε περίπτωση αποτυχίας, θα απογοητεύσουν τους γονείς τους

3.3 Τρόποι διαχείρισης των παιδικών συναισθημάτων από τους γονείς

Οι γονείς στα πρώτα χρόνια της ζωής του παιδιού τους, προσπαθούν να διαχειριστούν την εκδήλωση των αρνητικών συναισθημάτων με διάφορους τρόπους και πολλές φορές οι ίδιοι αισθάνονται απελπισμένοι διότι δεν μπορούν να διαχειριστούν το ίδιο τους το παιδί. Ίσως θα πρέπει να αναρωτηθούν πως αυτό που χρειάζονται όλοι οι άνθρωποι ανεξαρτήτως ηλικίας είναι να βρουν κάποιον που θα τους συμπαρασταθεί στον πόνο τους, στην δυστυχία τους. Συνεπώς, βασικό συστατικό στην σωστή διαχείριση των παιδιών είναι η ενσυναίσθηση. Με άλλα λόγια, οι γονείς θα πρέπει να προσπαθούν να εξασκήσουν την ικανότητα τους στο να κατανοούν τα παιδιά τους και να τους συμπαραστέκονται. Παρακάτω διεξάγονται τα βασικά στάδια σύμφωνα με τα οποία οι γονείς είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν κάθε συναισθηματική ή συμπεριφορική δυσκολία.

Ως πρώτο στάδιο θεμελιώνεται η επίγνωση των συναισθημάτων του παιδιού. Αρχικά, πριν από αυτό πρέπει να επισημανθεί πως και οι ίδιοι οι γονείς θα πρέπει να έχουν πλήρη επίγνωση των δικών τους συναισθημάτων και ύστερα των παιδιών τους. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να είναι σε θέση να διαχειριστούν τα αρνητικά τους συναισθήματα ουτοσώστε να αποφύγουν την υπερβολική εκδήλωση τους ή το χάσιμο του ελέγχου. Από την άλλη μεριά, τα μικρά παιδιά εκφράζουν τα συναισθήματα τους με έμμεσο τρόπο, πράγμα που δημιουργεί σύγχυση στους μεγάλους. Οι γονείς προσπαθούν να συζητήσουν και να κατανοήσουν τα παιδιά τους.

Μόλις το παιδί εκδηλώσει ένα αρνητικό συναίσθημα όπως είναι ο φόβος, ο θυμός, η λύπη, ο γονέας οφείλει να διαχειριστεί αυτή του την συμπεριφορά διότι σε αυτό το στάδιο είναι μικρή και μπορεί να ξεπεραστεί πιο εύκολα. Με αυτό τον τρόπο οικοδομούνται και ενισχύονται οι σχέσεις τους.

Στο τρίτο λοιπόν στάδιο, οι γονείς μπορούν να ακούσουν και να κατανοήσουν τα παιδιά ενώ παράλληλα μπορούν να αναπτύξουν διάλογο με τα παιδιά τους και να τα κατευθύνουν σχετικά με το πως θα μπορούσαν να διαχειριστούν αυτή την κατάσταση που τους δημιούργησε αναστάτωση.

Εξαιρετικά σημαντικό βήμα στην συναισθηματική αγωγή είναι η βοήθεια που προσφέρει ο γονέας προκειμένου το παιδί να εκφράσει τα συναισθήματα του λεκτικά. Με αυτό τον τρόπο μαθαίνει να περιγράφει πως ακριβώς αισθάνεται. Στην συνέχεια αφού ακούσουν το παιδί, καθορίζουν στόχους για την επίλυση ένας προβλήματος. Σε αυτό το σημείο, οι γονείς μπορούν να ενθαρρύνουν ή να προτείνουν λύσεις στο πρόβλημα τους.

Το τελευταίο στάδιο ξεκινάει με την θέσπιση των ορίων. Οι γονείς πρέπει να καταστήσουν σαφές πως το πρόβλημα δεν είναι τα συναισθήματα τους αλλά η κακή συμπεριφορά τους. Η επιβολή των ορίων συμβάλει όχι μόνο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού αλλά και στον έλεγχο της συμπεριφοράς του. Επιπλέον, μαθαίνουν από μικρή κιόλας ηλικία να λειτουργούν με βάση την τήρηση κάποιων κανόνων.

3.4 Η ανάπτυξη αποκλινόντων συμπεριφορών στην προσχολική ηλικία

Κατά τη διάρκεια της νηπιακής ηλικία, σημαντικό μέρος της κοινωνικής ανάπτυξης είναι η ικανότητα των παιδιών να συμπεριφέρονται σωστά στους συμμαθητές τους και να ελέγχουν τα συναισθήματα τους σε περίπτωση που δεν εκπληρώνονται οι επιθυμίες τους.

Ωστόσο, τα παιδιά που δεν έχουν μάθει να ελέγχου τον θυμό τους, αναπτύσσουν επιθετικότητα. Η Maccoby (1980, όπως αναφ. στο Cole, Michael, Cole, Sheila R, 2011, Κεφάλαιο 10, σελ:227) « υποστηρίζει ότι η επιθετικότητα αρχίζει μόνο όταν τα παιδιά καταλάβουν ότι μπορούν να είναι η αιτία μιας στενοχώριας κάποιου άλλου και ότι μπορούν να αναγκάσουν τους άλλους να κάνουν ότι αυτά θέλουν, προκαλώντας τους στενοχώρια». Αυτή η μορφή συμπεριφοράς διαμορφώνεται κυρίως από το οικογενειακό περιβάλλον.

Ο Hartup (1974, όπως αναφ. στο Cole, Michael, Cole, Sheila R, 2011, Κεφάλαιο 10, σελ:227) υποστηρίζει πως μπορεί να εμφανιστούν δυο είδη επιθετικών συμπεριφορών. Η πρώτη ονομάζεται συντελεστική επιθετικότητα και μέσω της άσκησης της ο στόχος του παιδιού είναι να αποκτήσει κάποιο πράγμα με απειλές ή

χτυπήματα. Η δεύτερη ονομάζεται εχθρική επιθετικότητα ή αλλιώς προσωπικά κατευθυνόμενη διότι στόχος του παιδιού είναι να πληγώσει είτε να εκδικηθεί κάποιο άλλο παιδί.

Από τη μία μεριά, η σωματική επιθετικότητα είναι πιο συχνή στα αγόρια καθώς είναι « πιο πιθανό να χτυπούν, να σπρώχνουν, να βρίζουν και να απειλούν ότι θα δείρουν άλλα παιδιά(Crick&Grotmeter, 1995 όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole, Sheila R, 2011, Κεφάλαιο 10, σελ:229)

Από την άλλη, τα κορίτσια εκδηλώνουν άλλη μορφή επιθετικότητας (Crick&Grotmeter, 1995, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole, Sheila R, 2011, Κεφάλαιο 10, σελ.229), την ονομαζόμενη επιθετικότητα σχέσεων με στόχο να προκαλέσει ψυχικά τραύματα. Χρησιμοποιούν εκφράσεις του τύπου: «Δεν σε έχουμε άλλο φίλη!», «Δεν σε κάνουμε άλλο παρέα!»

Η κοινωνική μάθηση υποστηρίζει πως η επιθετικότητα είναι επίκτητο χαρακτηριστικό δηλαδή βασίζεται στην παρατήρηση ορισμένων συμπεριφορών και στη μάθηση. Συνεπώς για να ερμηνεύσουμε τα αίτια της επιθετικής συμπεριφοράς πρέπει να μελετήσουμε με ποιον τρόπο εφαρμόζονται στο περιβάλλον του παιδιού οι τιμωρίες και οι αμοιβές. Η έκθεση του παιδιού σε πρότυπα επιθετικής συμπεριφοράς ενισχύει την επιθετικότητα του όταν είναι θυμωμένο ή απογοητευμένο.

Επιπλέον, η γνωστική προσέγγιση στην επιθετικότητα υποστηρίζει πως για να κατανοήσουμε τα αίτια της συμπεριφοράς ενός παιδιού πρέπει να μελετήσουμε τον τρόπο με τον οποίον ερμηνεύει τις συμπεριφορές των άλλων στο συγκεκριμένο πλαίσιο. Ορισμένα παιδιά δεν μπορούν να ερμηνέυσουν με ακρίβεια μια κατάσταση και οδηγούνται σε λανθασμένες υποθέσεις. Για παράδειγμα, δυο παιδιά ζωγραφίζουν στο ίδιο τραπέζι. Το ένα παιδί λέει πως το αμέσως επόμενο μαρκαδόρο που θα χρησιμοποιήσει θα είναι το πράσινο. Ωστόσο το δεύτερο παιδί πήρε τον πράσινο μαρκαδόρο επειδή είχε τελειώσει με τον προηγούμενο. Έτσι, το δεύτερο παιδί θα σκέφτηκε πως του το « έκανε επίτηδες » ή « πως του τον έκλεψε». Με άλλα λόγια, τα παιδιά «συμπεριφέρονται επιθετικά, ως αντίδραση σε μια κατάσταση που πιθανώς να μην υπήρξε ποτέ» (Dodge&Coie, 1987, Dodge&Crick , 1990·Petit&Dodge, 2003, όπως αναφ. στο Feldman, Robert, (2011).

Ωστόσο, η μείωση της επιθετικότητας μπορεί να προέλθει με την συναισθηματική αυτό-ρύθμιση που αφορά τον έλεγχο των αρνητικών συναισθημάτων. Επιπλέον, μέσα από τον αυξανόμενο αυτό-έλεγχο, τα παιδιά αναπτύσσουν όλο και πιο σύνθετες κοινωνικές δεξιότητες δηλαδή μπορούν «να εκφράζουν λεκτικά τις επιθυμίες τους και γίνονται όλο και πιο ικανά στο να «διαπραγματεύονται» με τους άλλους» (Eisenberg&Zhou , 2000, Philipot&Feldman, 2005, Zelmaetal , 2006, όπως αναφ. στο Feldman, Robert, 2011).

3.5 Οι λόγοι που εκδηλώνεται μια επιθετική συμπεριφορά

Με βάση λοιπόν την εξελικτική θεωρία, O.F.F. Strayer και οι συνεργάτες του (1980, 1991, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole. Sheila.R,(2001). Κεφάλαιο 10°, Κοινωνική Ανάπτυξη στη Νηπιακή Ηλικία, σελ:237) εντόπισαν ένα συγκεκριμένο μοντέλο επιθετικών συναλλαγών: από τη μια το επιθετικό παιδί και από τη άλλη το παιδί που είναι συνεσταλμένο, συνεπώς θα υποχωρήσει ή θα το βάλει στα πόδια.

Με αυτόν τον τρόπο διαμορφώνονται οι ιεραρχίες κυριαρχίας στο νηπιαγωγείο. Τα παιδιά που βρίσκονται στην θέση ιεραρχίας παλεύουν για να μείνουν εκεί παρενοχλώντας συχνά τα ήσυχια παιδιά. Ωστόσο, πρέπει να λάβουμε υπόψη πως τα ήσυχια παιδιά πιθανόν λόγω της φροντίδας που έχουν εκλάβει από ένας γονείς και από τα μεγαλύτερα αδέρφια, να έχουν αποκτήσει αυτοέλεγχο, λόγω φυσικά, των ορίων που τους έχουν επιβληθεί από τα πρώτα κιόλας σημάδια.

Μια άλλη πεποίθηση για την εκδήλωση της επιθετικότητας υποστηρίζει πως όταν όλα αυτά τα αρνητικά συναισθήματα συσσωρεύονται, γίνεται η έκρηξη. Αυτή η θεωρία του Quanty υποστηρίζει πως «ο τρόπος ελέγχου της επιθετικότητας είναι να εκφρασθεί πριν δημιουργηθούν προβλήματα» (1976, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole. SheilaR, (2001). Κεφάλαιο 10°, Κοινωνική Ανάπτυξη στη Νηπιακή Ηλικία, σελ:237).

Τέλος, η πεποίθηση πως μέσω της τιμωρίας τα παιδιά θα εξαφανίσουν την επιθετική τους συμπεριφορά, είναι εσφαλμένη. Απεναντίας «αρκετές μελέτες έχουν διαπιστώσει ότι οι προσπάθειες να ελεγχθεί η συμπεριφορά των παιδιών με σωματικές τιμωρίες ή απειλή χρήσης ωμής βίας, στην πραγματικότητα αυξάνουν την επιθετικότητα των παιδιών (Dodge, 1994· Weissetal., 1992, όπως αναφ. στο Cole.

Michael, Cole. SheilaR, (2001). Κεφάλαιο 10^ο, Κοινωνική Ανάπτυξη στη Νηπιακή Ηλικία, σελ:238).

3.6 Τρόποι μείωσης της επιθετικότητας και ενίσχυση της ηθικής συμπεριφοράς

Λαμβάνοντας υπόψη πως τα παιδιά εκδηλώνουν επιθετικές συμπεριφορές μπορούμε να εφαρμόσουμε τις μεθόδους ενίσχυσης της ηθικής συμπεριφοράς. (Goldstein , 1999· Bor&Bor, 2004, όπως αναφ. στο Robert S. Feldman, 2011,).

1. Παροτρύνουμε το παιδί που έχει αναπτύξει επιθετική συμπεριφορά να συνεργάζεται με τους συνομήλικους του σε κοινές δραστηριότητες.
2. Οι εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τους γονείς πρέπει να διαχειριστούν από κοινού τη συμπεριφορά του παιδιού. Πρέπει πάντοτε να του δίνουν ξεκάθαρο μήνυμα πως μέσω της επιθετικής συμπεριφοράς δεν λύνει τα προβλήματα του αλλά αντιθέτως προκαλεί κακό σε ένα άλλο παιδί.
3. Οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς προσπαθούν να δείξουν στο παιδί τους πώς να επινοήσει εναλλακτικές ερμηνείες στη συμπεριφορά των συμμαθητών του.
4. Η επιθετική συμπεριφορά μπορεί να οφείλεται και σε προγράμματα που βλέπει το παιδί στην τηλεόραση. Συνεπώς οι γονείς αφενός ελέγχουν τα τηλεοπτικά προγράμματα και αφετέρου προσπαθούν να ενισχύσουν την ηθική του συμπεριφορά.
5. Μέσα από τα προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης, ο εκπαιδευτικός μπορεί να διδάξει στα παιδιά πιθανούς εναλλακτικούς τρόπους διαχείρισης των συναισθημάτων τους. Το ίδιο ισχύει και για τους γονείς, μπορούν να εφαρμόσουν ορισμένες θετικές στρατηγικές.
6. Οι ενήλικες θα πρέπει να δίνουν προσοχή μόνο στο θύμα και να αγνοούν για τον επιτιθέμενο. Σύμφωνα με τον Brown&Elliot (1965, όπως αναφ. στο Cole. Michael, Cole. SheilaR (2001). Κεφάλαιο 10^ο. Κοινωνική Ανάπτυξη στη Νηπιακή Ηλικία, σελ:241), διδάσκοντας τα παιδιά τεχνικές όπως να λένε: «Τώρα παίζω μ' αυτό», μειώνεται σημαντικά η επιθετικότητα διότι αφενός ενισχύεται το ηθικό του θύματος, αφετέρου τα υπόλοιπα παιδιά μαθαίνουν πώς να στηρίζουν το θύμα και να χρησιμοποιούν αντεκδικητικές συμπεριφορές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Ο ρόλος του σχολείου στην προσχολική ανάπτυξη του παιδιού

4.1 Η κοινωνική εκπαίδευση των παιδιών στα πρώτα νηπιαγωγεία

Τα πρώτα ελεύθερα νηπιαγωγεία λειτούργησαν με την έλευση των πέντε χρόνων παιδιών, τα οποία λόγω των άθλιων οικογενειακών συνθηκών ζωής ήταν υποσιτισμένα και βρώμικα. Πριν από την συγκρότηση των παιδικών σταθμών και των νηπιαγωγείων, οι γονείς ως συνήθως λόγω της δουλειάς τους τα άφηναν σε κάποιο οικείο πρόσωπο ή τα έδεναν για να μην τους φύγουν. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την μη ανεπτυγμένη σωματική τους ικανότητα, με άλλα λόγια έμοιαζαν σαν δυο ετών, παρόλο που ήταν πέντε.

Όσον αφορά τα πρώτα νηπιαγωγεία, ήταν υπαίθρια. Πρόσφεραν φροντίδα υγιεινής κάνοντας τα παιδιά μπάνιο και δίνοντας τους ρούχα καθαρά διότι τα περισσότερα ήταν με λερωμένα ρούχα. Επιπλέον, τους πρόσφεραν φαγητό καλύτερης θρεπτικής αξίας σε σχέση αυτή που τους έδιναν στο σπίτι.

Θαυμάσιο μπορεί να χαρακτηριστεί για την εκείνη την εποχή το κοινωνικό έργο των εκπαιδευτικών, μάθαιναν στα παιδιά κανόνες υγιεινής όπως είναι το βούρτσισμα των δοντιών ή τα εκπαίδευαν να πηγαίνουν στην τουαλέτα λόγω του ότι δεν είχαν μάθει από το σπίτι. Αξιοσημείωτο μέρος της εκπαίδευσης των παιδιών είναι το παιχνίδι, μέσω του οποίου επιτυγχανόταν η ολόπλευρη ανάπτυξη τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ομολογία μιας μητέρας, η οποία αναφέρει πως όταν «*το παιδί της πήγε στ νηπιαγωγείο, ένεχε αναγκάσει ν πλάνη μα ημεράδα στ τράπεζα σον τραπεζομάντηλο όταν τρώγον, πως κανών στ σχολειό κα έχε αποχωρίσει τον οικογένεια ν λαγοί «παρακαλώ» και «χαριστώ»*» (όπως αναφ. στο Γούντγουντ, Ο. Μ., 1966. Σελ 94). Αυτό πράγματι μαρτυρεί πως τα παιδιά προετοιμάζονταν κοινωνικά μέσα σε ένα συνεργατικό πνεύμα με τις νηπιαγωγούς και τα παιδιά.

4.2 Η εκπαιδευτική διαδικασία επιδρά στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων

Είναι γνωστό πως το νηπιαγωγείο είναι ο πρώτος χώρος μέσα στον οποίο τα παιδιά συναντιούνται, επικοινωνούν με τους συνομηλίκους, σε ένα οργανωμένο περιβάλλον ανά τακτά χρονικά διαστήματα. Συνεπώς, ο τρόπος με τον οποίον διεκπεραιώνεται η εκπαίδευση μέσα στο νηπιαγωγείο, επιδρά και συμβάλει στην δημιουργία των πρώτων φιλικών σχέσεων.

Βασικός στόχος του εκπαιδευτικού είναι να δημιουργήσει ένα συνεργατικό κλίμα μέσα στο οποίο ο κάθε μαθητής σέβεται και εκτιμά τον συμμαθητή του. Επιπλέον, οι Hallinan&Tuma (1978, όπως αναφ στο Αυγητίδου. Σοφία, 1997, σελ.51) υποστηρίζουν πως «όσο περισσότερες ευκαιρίες έχουν τα παιδιά να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους τόσο μεγαλύτερη είναι η τάση τους να είναι φιλικά και να διατηρούν στενές φιλίες». Επιπλέον, απαραίτητη προϋπόθεση για να προάγει τη μάθηση είναι η δημιουργία ένας περιβάλλοντος πλούσιο σε ερεθίσματα, το οποίο παρέχει ευκαιρίες για μάθηση χρησιμοποιώντας εναλλακτικούς τρόπους όπως είναι το παιχνίδι. Επιπλέον, ο εκπαιδευτικός οικοδομεί ένα θετικό κλίμα, παρέχοντας δικαίωμα συμμετοχής σε όλα τα παιδιά, γεφυρώνοντας οποιαδήποτε κοινωνικοοικονομική ανισότητα. Ακόμα, ο τρόπος με τον οποίον ο εκπαιδευτικός ομαδοποιεί τα νήπια, προσανατολίζει τα παιδιά στο πως θα αλληλεπιδράσουν και θα συνεργαστούν μεταξύ. Μπορεί κάθε φορά να αλλάζει τις ομάδες των παιδιών δίνοντας έτσι την δυνατότητα σε όλα τα παιδιά να γνωριστούν μεταξύ τους. Μέσα από την εφαρμογή διάφορων σχολικών πρακτικών(τήρηση κανόνων) και την ενεργή συμμετοχή των μαθητών διαμορφώνονται οι κοινωνικές σχέσεις μέσα στην τάξη.

4.3 Η επίδραση της φιλίας στα παιδιά προσχολικής ηλικίας

Οι κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσουμε δεν βασίζονται απλά στην αλληλεπίδραση αλλά στην δημιουργία ενός εξελικτικού συναισθηματικού δεσμού και αποδοχής. Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της παιδικής φιλίας στην προσχολική ηλικία, μέσα από έρευνες και παρατηρήσεις που έχουν διεκπεραιωθεί, αποδίδουν πως οι συγκεκριμένες διαπροσωπικές σχέσεις βασίζονται κατά κύριο λόγο στην

αμοιβαιότητα (Masters&Furman, 1981 όπως αναφ. στο Αυγητίδου Σοφία, 1997, σελ 21) και όχι στην εμπιστοσύνη ή στην εκμυστήρευση (Youniss, 1980 όπως αναφ. στο Αυγητίδου Σοφία. 1997, σελ 21). Επιπλέον, τα παιδιά που παρουσιάζουν κοινά ενδιαφέροντα περνούν περισσότερο χρόνο. Έτσι μέσα από αυτή την κοινωνική τους αλληλεπίδραση, η οποία αναπτύσσεται κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, τα παιδιά υιοθετούν και διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους.

Σύμφωνα με το γνωστικό-εξελικτικό μοντέλο, «τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας αναφέρονται απλά στο παιχνίδι και μιλούν για τους φίλους τους, χωρίς να τονίζουν την αλληλεξάρτηση, την οικειότητα και τους συναισθηματικούς δεσμούς στις σχέσεις τους με άλλα παιδιά»(Bigelow&LaGaipa 1975,1980, Selman 1980, όπως αναφ. στο Αυγητίδου. Σοφία, 1997, σελ21).Οι πρώτες κοινωνικές σχέσεις των παιδιών βασίζονται στην ικανοποίηση των προσωπικών τους συμφερόντων(Selman 1980), κατά την διάρκεια της εφηβείας και της ενηλικίωσης αρχίζουν να «αποκτούν ποιότητες, όπως η εμπιστοσύνη, η δέσμευση και η οικειότητα (Selman 1980, Youniss, 1980, όπως αναφ. στο Αυγητίδου. Σοφία, 1997)» . Επιπλέον, οι Gershman&Hayes (1983, όπως αναφ. στο Αυγητίδου. Σοφία, 1997), αναφέρθηκαν στην διατήρηση-σταθερότητα των σχέσεων συνδέοντας τη με τη φιλία. Η έρευνα τους κατέδειξε πως στην προσχολική ηλικία, οι αμοιβαίες φιλίες διαρκούν τις περισσότερες φορές για ένα διάστημα περίπου έξι μήνες ενώ οι μονομερείς ήταν μικρότερης διάρκειας.

Οι πρώτες διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται κατά την διάρκεια της προσχολικής ηλικίας έχουν σημαντική βαρύτητα «σε σχέση με την αυτό-εκτίμηση του παιδιού, την ακαδημαϊκή του επίδοση και τη μετέπειτα προσαρμοστικότητα του στη ζωή (Hartup 1994, Peplau&Perlman 1983, Gottman&Putallaz 1983, όπως αναφ. στο Αυγητίδου. Σοφία, 1997, σελ 34). Μέσα από την αλληλεπίδραση με τους συνομήλικους, τα παιδιά αναπτύσσονται τόσο κοινωνικά όπως είναι η εκμάθηση του ρόλου του φύλου τους όσο και γνωστικά όπως είναι η διεύρυνση των γνωστικών δεξιοτήτων. Σύμφωνα με τον Καψάλη (1984, όπως αναφ. στο Αυγητίδου. Σοφία, 1997, σελ 35), τα παιδιά μέσα από τις φιλικές σχέσεις που αναπτύσσουν και ιδιαίτερα η αίσθηση ότι ανήκουν σε μια ομάδα, τους κάνει να απαγκιστρωθούν από την εξάρτηση των γονέων και των δασκάλων. Τέλος, μέσα από τις ομαδικές

δραστηριότητες τα παιδιά μπορούν και συνεργαστούν και να μάθουν περισσότερα πράγματα.

Κεφάλαιο 5^ο : Η επίδραση του Αριστοτέλη στο σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα προσχολικής αγωγής

5.1 Ο ρόλος της εκπαίδευσης στην μετέπειτα εξέλιξη του ατόμου

Ο Πλάτωνας ήταν εκείνος ο οποίος πρώτος κατέστησε την παιδεία αντικείμενο συστηματικής διερεύνησης συνδέοντάς τη με τη φιλοσοφία. Εμβάθυνε στον ουσιαστικό της χαρακτήρα τονίζοντας τη μόρφωση της ανθρώπινης ψυχής στη βάση της ενόρασης των ιδεών που είναι ο σκοπός της όλης παιδευτικής διαδικασίας.

Από την άλλη πλευρά, ο Αριστοτέλης έδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στην παιδεία θεωρώντας την ένα από τα βασικά μέσα που ωθούν τον άνθρωπο στην ευδαιμονία και στην αρετή. Καλλιεργώντας τη φιλοσοφία συμπεριλαμβάνοντας σ' αυτή όλους τους επιστημονικούς κλάδους δίκαια χαρακτηρίστηκε «πατέρας της σύγχρονης επιστήμης». Αναμφίβολα η προσφορά του είναι αδιαμφισβήτητη μέσα στο χώρο της παιδαγωγικής επιστήμης και έρευνας. Εξάλλου μέσα από το εκπαιδευτικό του σύστημα μπορούμε να αντλήσουμε διδάγματα χρήσιμα και για τη σύγχρονη εκπαίδευση.

Ο Αριστοτέλης ξεκινά από τη θέση ότι ο άνθρωπος είναι «ζώον κοινωνικόν» και «φύσει πολιτικόν», γι' αυτό θεωρεί την αγωγή μέρος της πολιτικής. Όταν ο άνθρωπος καλλιεργηθεί ψυχοσωματικά, πολιτικά και ανθρωπιστικά, θα είναι χρηστός πολίτης, άξιος για μια ευτυχισμένη ζωή στα πλαίσια της πόλης κράτους. Μάλιστα η παιδεία θα προσφέρει στον άνθρωπο ότι δεν μπορεί να του προσφέρει η φύση (Αριστοτέλους Πολιτικά,1337b34-35). Τον οδηγεί στην ελευθερία, την καλοσύνη, (Αριστοτέλους Πολιτικά,1338a) και την αρετή. Το πολίτευμα είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το πολιτικό πνεύμα των νέων. Έτσι ένα υπέροχο πνεύμα γίνεται αίτιο για ένα υπέροχο πολίτευμα. Το να ζει κανείς «χάριν της πολιτείας» σε (Αριστοτέλους Πολιτικά,1337a27-29) καμία περίπτωση δεν αποτελεί δουλεία αλλά ευδαιμονία τόσο της πολιτείας όσο και του πολίτη. Χρέος της πολιτείας είναι η διά

βίου εκπαίδευση και διαπαιδαγώγηση των πολιτών περιορίζοντας στο ακέραιο την ατομική πρωτοβουλία (Αριστοτέλους Πολιτικά,1337a22). Εξάλλου, το άτομο χωρίς την πολιτική κοινωνία είναι άνευ σημασίας. Γι' αυτό ο κάθε πολίτης οφείλει να διαπαιδαγωγείται στα πλαίσια μιας δημοκρατικής πολιτείας, όπου θα ευνοείται η πρόοδος της δημοκρατικής ζωής. Συνεπώς η αρετή του πολίτη βρίσκεται σε άμεση εξάρτηση με την παιδεία και τους νόμους.

Με τον όρο φιλοσοφία ο Αριστοτέλης συμπεριλάμβανε όλη τη γκάμα των επιστημών. Έτσι στο θεωρητικό είδος που ασχολείται με το πραγματικό, ανήκουν τα μαθηματικά, η φυσική και η θεολογία, στο πρακτικό, που πραγματεύεται τις ακούσιες πράξεις του ανθρώπου που τον βοηθούν να επιλέξει τα μέσα για να πραγματώσει ότι επιθυμεί, ανήκουν η Πολιτική, η Οικονομική και η Ηθική. Τέλος στο ποιητικό είδος ανήκουν η ποίηση και οι καλές τέχνες. Ο Αριστοτέλης θεωρεί πως οι ποιητές είναι οι καλύτεροι δάσκαλοι του λαού, γιατί η Ποιητική είναι η τέχνη που μιμείται τον ανθρώπινο λόγο, συναίσθημα και πράξη.

5.2 Αριστοτέλης και παιδαγωγικές αντιλήψεις

Ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης θεωρούσαν την αγωγή ένα μέρος της Πολιτικής. Η αριστοτελική θεωρία για την αγωγή έχει ως αρχή της να καταστήσει το άτομο χρηστό πολίτη και να το προετοιμάσει για μια ευτυχισμένη ζωή (Σαπουνάς 2005).

Σκοπός της αγωγής κατά τον Αριστοτέλη είναι: 1. Να δώσει στον τρώφιμο τις πρακτικές εκείνες γνώσεις που είναι απαραίτητες για τις ανάγκες της ζωής. 2. Να καλλιεργήσει στην ψυχή του μαθητή την αγάπη προς το αγαθό και την αρετή. 3. Να αναπτύξει τις διανοητικές ικανότητες του παιδευμένου. 4. Να δημιουργήσει καλές έξεις και 5. Να καταστήσει τους εκπαιδευμένους να γνωρίζουν τα καθήκοντα και τα δικαιώματά τους («Πολιτικά» 1179 B) μέσα στο κοινωνικό σύνολο και να βρίσκουν την αιτία της επιτυχίας και της δυστυχίας τους («Πολιτικά»1277 B, 13 - 15). Ως προς τη δύναμη της αγωγής δέχεται ο Αριστοτέλης ότι αυτή εξαρτάται από τρεις παράγοντες: τις κληρονομικές καταβολές - τη φύση του ατόμου, το έθος - την άσκηση και τον λόγο δηλαδή τη διδασκαλία. Η εκπαίδευση, πιστεύει ο Αριστοτέλης, οφείλει να είναι οικογενειακή και δημόσια. Η οικογενειακή εκπαίδευση αρχίζει από τη γέννηση και διαρκεί μέχρι το 7ο έτος, οπότε αρχίζει η δημόσια εκπαίδευση. Κατά τη διάρκεια της δημόσιας εκπαίδευσης η οικογενειακή θα βοηθά και θα συμπληρώνει

τη σχολική αγωγή. Η κοινή εκπαίδευση πρέπει να γίνεται σε δημόσια ιδρύματα. Την όλη φροντίδα θα την έχει η πολιτεία. Η αγωγή πρέπει να είναι μεν κοινή, αλλά να προσαρμόζεται σε κάθε περίπτωση προς την αντιληπτική ικανότητα και την ατομικότητα του μαθητή («Ηθικά Νικομάχεια» 174).

Η εκπαίδευση των παιδιών αρχίζει από τη γέννησή τους. Έτσι ως την ηλικία των επτά χρονών υποστηρίζεται η φυσική κατάσταση των παιδιών με επιλεγμένα κινητικά παιχνίδια, η πνευματική με τη διήγηση παραμυθιών από παιδονόμους και την παροχή ερεθισμάτων τέτοιων που θα διεγείρουν το νου τους (Πολιτικά, Θ.1335a25-26). Οτιδήποτε δίνεται στα παιδιά πρέπει να είναι απαλλαγμένο από καθετί επιβλαβές για την ηθικότητά τους. Η επιβολή τιμωρίας και ποινών ενδείκνυνται για το σωφρονισμό τους. Πάντα όμως προηγείται ο διάλογος και η νουθεσία έναντι της βίας. Πλήρης ελευθερία για συμμετοχή σε διάφορα συμπόσια δίδεται μόνο όταν ο άνθρωπος έχει πλήρως παιδευτεί κι έτσι έχει την ωριμότητα για αυτοπροστασία (Πολιτικά, Θ.1335b22-25). Συγκεκριμένα από το 5ο ως το 7ο έτος της ηλικίας γίνεται μια πρώτη επαφή των μαθητών με μαθήματα που θα διδαχθούν αργότερα.

Κατά το πρώτο έτος της ηλικίας του το παιδί πρέπει να τρέφεται πολύ καλά, γιατί τότε χτίζονται τα θεμέλια της υγείας του ανθρώπου. Πρέπει να συνηθίζει στις καιρικές μεταβολές, να κινείται και να εκδηλώνεται ελεύθερα. Από του 2ου μέχρι του 5ου πρέπει να γίνεται μια λογική σωματική άσκηση στα παιδιά. Θα διδάσκονται ορισμένοι μύθοι ηθικού περιεχομένου από το οικογενειακό περιβάλλον και λίγη μουσική, χωρίς όμως να κουράζεται το παιδί. Από του 5ου μέχρι του 7ου έτους μέσω των παιχνιδιών και των άλλων ελεύθερων δραστηριοτήτων των παιδιών θα καταβάλλεται προσπάθεια να ανακαλυφθούν και να καλλιεργηθούν τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και οι κλίσεις τους. Πρέπει να αποφεύγονται τα θεάματα και οι ανήθικοι λόγοι («Πολιτικά» 1336 A και B). Την ανατροφή των παιδιών θα πρέπει να αναλαμβάνουν μόνο οι γονείς και όχι οι δούλοι.

5.3 Η εξέλιξη του Νηπιαγωγείου από τον Πλάτωνα στον Αριστοτέλη

Η σημασία και ο ρόλος που διαδραματίζει το νηπιαγωγείο στην εκπαίδευση και γενικότερη ανάπτυξη του παιδιού είναι πολύ σημαντική. Στόχος του νηπιαγωγείου, είναι να συμβάλλει στην ολόπλευρη και ισόρροπη κοινωνική, συναισθηματική, νοητική και σωματική ανάπτυξη του παιδιού. Επίσης, στόχος του νηπιαγωγείου είναι να συμβάλλει στη δημιουργία αμέριστων προσωπικοτήτων, στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων των παιδιών και στην ανάπτυξη χαρακτηριστικών όπως είναι η πειθαρχία, η αυτονομία, η δημιουργικότητα και η ενεργός συμμετοχή. Κατά τη διάρκεια της φοίτησης των παιδιών στο νηπιαγωγείο, υποστηρίζεται η μαθησιακή εξέλιξή τους και προωθείται ο επιστημονικός εγγραμματισμός. Τα παιδιά αναπτύσσουν ικανότητες και δεξιότητες που αρμόζουν στον επιστημονικό τρόπο σκέψης και εργασίας, προάγοντας με αυτόν τον τρόπο την κριτική τους σκέψη. Ο Πλάτωνας ήταν ο εμπνευστής της ομαδικής αγωγής των παιδιών ηλικίας 3-6 ετών, μακριά από την οικογένεια (Κιτσαράς, 2001).

Ο Πλάτωνας δίνει μεγάλη σημασία στις διηγήσεις και τον χορό. Τα παιδιά μέχρι τα 7 χρόνια χρειάζεται να ανατρέφονται μέσα στην οικογένεια. Οι επισκέψεις στην ύπαιθρο και η παρακολούθηση εορτών είναι αναγκαίο να γίνονται. Υπερτονίζει την σημασία των μαθηματικών που τα θεωρεί το πιο σημαντικό μάθημα στην έναρξη της σχολικής ζωής από τα 6 χρόνια. Ο ίδιος αναφέρει πως τα παιδιά από 3 μέχρι 6 χρονών θα πρέπει να συγκεντρώνονται στους ναούς και να επιτηρούνται από τις τροφούς τους οι οποίες με την σειρά τους θα έχουν σαν επόπτρια μια από τις 12 γυναίκες που εκλέγονται κάθε χρόνο από τους νομοφύλακες. Όταν τα παιδιά συμπληρώσουν τα 6 χρόνια θα διαχωριστούν ανάμεσα σε αγόρια και κορίτσια και θα ασχοληθούν με ασκήσεις κατάλληλες για το φύλο τους. Η θεωρητική διδασκαλία έχει την ίδια αξία με την πρακτική. Τα παιδιά πρέπει να αποκτήσουν την ικανότητα διάκρισης του ωραίου από το άσχημο και το δίκαιου από το άδικο. Το ωραίο, το δίκαιο είναι αξίες υπέρτατες που χρειάζεται να ενστερνιστεί το ίδιο το παιδί. Μεγάλη αξία έχουν τα παιδαγωγικά παιχνίδια σε ζητήματα διαγωγής. Η βάση του παιδαγωγικού συστήματος είναι η Μουσική και η Γυμναστική. Το σώμα ασκείται παράλληλα με την ψυχή. Οι καλοδιαλεγμένοι μύθοι συμβάλλουν στην πνευματική εξύψωση.

Τις ίδιες απόψεις με τον Πλάτωνα έχει και ο Αριστοτέλης. Η αγωγή προετοιμάζει το παιδί που αργότερα θα αναλάβει τα καθήκοντα του πολίτη. Το βοηθάει να ευτυχίσει στην ζωή του. Το παιχνίδι είναι αναντικατάστατο μέσο για την ψυχοπνευματική ανάπτυξη του παιδιού προσχολικής ηλικίας. Η ανάθεση της αγωγής δεν θα πρέπει να γίνεται σε δούλους γιατί αυτό θα έχει αρνητική επίδραση. Η επίδραση του περιβάλλοντος είναι σημαντική κάτι στο οποίο φαίνεται να συναινεί και ο Πλούταρχος (46 μ.Χ.-120 μ.Χ.). Στο έργο του «Περί παίδων Αγωγής» κατηγορεί τις μητέρες που εμπιστεύονται τα παιδιά τους σε τροφούς και ανίκανους δούλους. Κανονικά τα παιδιά θα πρέπει να παραμένουν με την μητέρα. Το παιδί σε αυτήν την ηλικία είναι εύπλαστο και δέχεται την μεγαλύτερη επίδραση. Μόνο όταν φτάσει σε κατάλληλη ηλικία μπορούν να το αναλάβουν ειδικοί παιδαγωγοί.

Κύρια απασχόληση των παιδιών μέχρι την ηλικία των επτά ετών αποτελεί το παιχνίδι. Μ' αυτό ενεργοποιούνται οι σωματικές δυνάμεις. Τα παιχνίδια δεν πρέπει να είναι επίπονα, ανελεύθερα και αχαλίνωτα, αλλά ικανά να προπαρασκευάζουν τα παιδιά για τις σοβαρές ενασχολήσεις στις οποίες θα επιδοθούν αργότερα. Το παιχνίδι αποτελεί μέσο για επίτευξη σκοπού. Φαίνεται ανόητο να εργάζεται κάποιος και να μοχθεί για τη διασκέδαση. Το έβδομο έτος της ηλικίας του ανθρώπου θεωρεί ο Αριστοτέλης κατάλληλο για τη συστηματική μάθηση.

Όλοι οι πολίτες πρέπει να έχουν την ίδια αγωγή, μια αγωγή που υπηρετεί το ατομικό ιδεώδες, αποβλέπει δηλαδή στη μόρφωση του ανθρώπου ως ατόμου. Ταυτόχρονα όμως η αγωγή πρέπει να υπηρετεί και το πολιτειακό ιδεώδες, να διαπαιδαγωγεί δηλαδή καλούς μέλλοντες πολίτες (Σαπουνάς 2005). Τα όρια της δύναμης της αγωγής δεν είναι απεριόριστα, γιατί προβάλλονται σ' αυτήν εμπόδια, τα οποία προέρχονται από τη φύση, τις προδιαθέσεις του ανθρώπου. Ωστόσο είναι δυνατό να επιδράσει αποφασιστικά στην ηθική διαμόρφωση μέσα από τον εθισμό (Αριστοτέλους, Ηθικά Νικομάχεια, 1103α 31b 4).

Η Ψυχαναλυτική θεωρία της Κάθαρσης, όπως αλλιώς λέγεται, διατυπώθηκε το 1924 από τον Freud και συμπληρώθηκε από τον Erikson το 1950 έχει τις ρίζες της στη θεωρία της κάθαρσης του Αριστοτέλη. Το παιχνίδι δεν είναι απλώς ένα αναπτυξιακό επίτευγμα, ένα μέσο για να περάσει το παιδί την ώρα του, αλλά είναι σημαντικό γιατί απηχεί τις προσπάθειες του παιδιού να συμφιλιωθεί με τα συγκινησιακά του βιώματα (Hoxter, 1996, σελ.95). Ομοίως, ο Αριστοτέλης αποδίδει

μεγάλη αξία στον παιδαγωγικό ρόλο του παιχνιδιού και το ορίζει ως αναντικατάστατη μέθοδο ψυχοσωματικής ανάπτυξης των παιδιών. Σύμφωνα με τον Κόφφα (2002), στα «Πολιτικά» του αναφέρονται οι αντιλήψεις του σχετικά με την προσχολική αγωγή. Ο φιλόσοφος δεν αντιμετωπίζει την αγωγή των παιδιών ως μια ξεχωριστή διαδικασία αλλά τη θεωρεί παράγοντα που μπορεί να επιδράσει στην πολιτική εξέλιξη (Terezis, 2005). Έτσι, η αγωγή συμβάλλει στη συγκρότηση των παιδιών σε πολίτες που θα φέρουν εις πέρας τα καθήκοντά τους απέναντι στην κοινωνία και θα ζήσουν ευτυχισμένα μέσα σε αυτήν (Κόφφας, 2002).

Το παιδί μέσα από το παιχνίδι του υποτάσσει κάθε τι που στη ζωή του το εντυπωσίασε, το απείλησε. Μέσα από το παιχνίδι του εκφράζει έμμεσα συμβολικά πιστικές ανησυχίες του, φόβους, επιθυμίες και επαναλαμβάνοντας αυτά τα θέματα ξανά και ξανά δίνει στο παιχνίδι ένα χαρακτήρα κάθαρσης.

Κατά τον Αριστοτέλη υπάρχει ομοιότητα ανάμεσα στα συναισθήματα, τις ηθικές καταστάσεις και τη μουσική. Ανάλογα με τα μουσικά ακούσματα που έχει ο καθένας διαμορφώνει το αντίστοιχο ήθος. Αυτό σημαίνει ότι η μουσική μπορεί να εναχθεί στο παιδαγωγικό οπλοστάσιο και να αποτελέσει το πλέον πρόσφορο μέσο αγωγής των νέων. Η κάθαρση δια της μουσικής έχει τη σημασία της απελευθέρωσης από ένα πάθος μέσω της διέγερσης. Δε σημαίνει την ολοκληρωτική αποβολή ενός συναισθήματος από την ανθρώπινη ψυχή, αλλά μάλλον η βίωση του στο σωστό μέτρο (Μωραΐτου 2009). Η γυμναστική και η άθληση γενικότερα δεν είναι αυτοσκοπός και ο φιλόσοφος προειδοποιεί για τα αρνητικά αποτελέσματα της εξαντλητικής εκγύμνασης που γίνεται με στόχο την ενίσχυση της ανδρείας, όσο και της υπερβολικής αφοσίωσης στην άσκηση, που εμποδίζει τη φυσιολογική ανάπτυξη του σώματος.

Ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί τον όρο «τροφήν» όταν αναφέρεται σε ζητήματα επιμέλειας και αγωγής των παιδιών κατά την βρεφική και τη νηπιακή ηλικία, δηλαδή ως την ηλικία των επτά ετών.

Τα μορφωτικά ιδεώδη του Αριστοτέλη πρέπει να είναι τα εξής:

1. «Τα χρήσιμα προς τον βίο», το ωφελμιστικό δηλαδή ιδεώδες. Οι χρήσιμες και πρακτικές γνώσεις πρέπει πάντοτε να οδηγούν στην ηθική ζωή και στην ελευθερία του ατόμου και όχι στη χυδαία και ανελεύθερη ζωή («Πολιτικά» 1337 Β και 1338 Α).
2. «Τα τείνοντα προς την αρετή», το ηθικό ιδεώδες. Η όλη αγωγή πρέπει να οδηγεί στην ηθικοποίηση του ανθρώπου («Πολιτικά» 1332 Α). Για να πετύχει η ηθικοποίηση του ανθρώπου, πρέπει οι τρεις δυνάμεις της αγωγής η φύση, το έθος και ο λόγος να βρίσκονται σε αρμονία μεταξύ τους.
3. «Τα προς τη διάνοια τείνοντα», η ανάπτυξη δηλαδή των πνευματικών ικανοτήτων. Η ανάπτυξη των διανοητικών ικανοτήτων δεν πρέπει να καλλιεργεί τον εγωισμό και την αλαζονεία. Πρέπει να οδηγεί προς την ενάρετο ζωή («Πολιτικά» 1337Β).
4. «Τα περιττά», το καλαισθητικό ιδεώδες. Ο Αριστοτέλης είναι ο πρώτος που εισάγει στη διδασκαλία και το μάθημα της «γραφικής», της ιχνογραφίας.
5. «Το πολιτειακό ιδεώδες». Η μόρφωση του ανθρώπου δεν πρέπει να αποβλέπει μόνο στην ευδαιμονία του ατόμου, αλλά και του κοινωνικού συνόλου.

Από όλα αυτά συμπεραίνεται ότι τα μορφωτικά ιδεώδη είναι ανάλογα με τον σκοπό της αγωγής. Ο άνθρωπος κατευθύνεται προς τα εκπαιδευτικά ιδεώδη και πραγματοποιεί τον σκοπό της αγωγής παρωθούμενος από διάφορες ορμές, όπως ορμή για επικοινωνία, ορμή για γνώση, ορμή για κίνηση και ορμή για μίμηση.

Στα Πολιτικά καθώς και στα ηθικά έργα του Αριστοτέλη εκφράζεται η άμεση συνάρτηση μεταξύ νόμου, έθους και παιδείας. Ο συσχετισμός αυτός αναδεικνύει την ουσιαστική λειτουργία του νόμου όσο και την παιδευτική του λειτουργία. Κύριος υπεύθυνος για το σχεδιασμό της παιδείας είναι ο νομοθέτης, ο οποίος έχει ως στόχο να κάνει τους πολίτες ενάρετους ανθρώπους. Βέβαια ο Νόμος από μόνος του δεν μπορεί να κάνει τους πολίτες αγαθούς, αποφασιστική σημασία έχει ο εθισμός στους νόμους του κράτους.

5.4 Η Ρητορική του Αριστοτέλη και οι απόψεις για την Παιδεία

Ο Αριστοτέλης περιγράφει τη ρητορική τέχνη, τα είδη και τα μέσα της. Ο φιλόσοφος όρισε τη ρητορική ως τέχνη της πειθούς, ταξινόμησε τους τρόπους πειθούς (επίκληση στη λογική, στο συναίσθημα και στο ήθος του ομιλητή) και πρόσθεσε ότι ο ρήτορας μεταχειρίζεται τους ρητορικούς συλλογισμούς, τα ενθυμήματα και τα παραδείγματα. Καθώς, όμως, τα περισσότερα ενθυμήματα στηρίζονται σε ειδικούς τόπους, δηλαδή σε προκείμενες προτάσεις που προσιδιάζουν σε έναν συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο, ο φιλόσοφος θεώρησε στο σημείο αυτό αναγκαίο να καθορίσει τα είδη της ρητορικής, ώστε να είναι σε θέση ο ρήτορας να χρησιμοποιεί τους κατάλληλους κάθε φορά τόπους (Αριστ. Ρητ 1358a36–1359a29).

- Κύρια απασχόληση των παιδιών (μέχρι το 7ο έτος) είναι το παιχνίδι.
- Τα παιχνίδια δεν πρέπει να είναι επίπονα, ανελεύθερα και αχαλίνωτα.
- Τα παιχνίδια πρέπει να προπαρασκευάζουν το παιδί για τις σοβαρές ενασχολήσεις.
- Η γνωστική διαδικασία διέρχεται, κατά τον Αριστοτέλη από συγκεκριμένες βαθμίδες.
- Αφετηριακή βαθμίδα είναι η κατ' αίσθηση γνώση, την οποία διαθέτουν όλα τα ζώα.
- Κατόπιν ακολουθεί η βαθμίδα της μνήμης.
- Με την μνήμη συνδέεται η επόμενη βαθμίδα της εμπειρικής γνώσης.
- Η αγωγή των νέων ξεκινά μετά το 7ο έτος της ηλικίας αλλά μόνο στην περιοχή του στοιχειώδους.
- Πρότυπο δεν αποτελούν πλέον τα μαθηματικά, όπως στον Πλάτωνα και η μάθηση δεν εξαρτάται από την εξαγωγή κάθε πνευματικότητας από τον εσωτερικό κόσμο του ατόμου, αλλά είναι πολύ περισσότερο μια πρόσληψη από τον εξωτερικό κόσμο και παράλληλα μια εσωτερική ανάπτυξη.
- Κατά τη διδασκαλία πρέπει να χρησιμοποιούνται ως μέθοδοι η επαγωγή και ο συλλογισμός. Η επαγωγή προχωρεί από τα μερικά προς τα γενικά και ο συλλογισμός από το όλο προς τα μέρη του.

- Η Ρητορική είναι κείμενο με πρακτική στόχευση: είναι το εγχειρίδιο του ρήτορα, μέθοδος συγγραφής πολιτικών, δικανικών και επιδεικτικών λόγων. Όμως δεν είναι απλή συσσώρευση συνταγών επιτυχίας. Ο Αριστοτέλης δέχεται πως η ρητορική είναι σύστημα, με αυτάρκεια και μεθοδικότητα, το οποίο μπορεί να διατυπωθεί ως ολοκληρωμένη θεωρία, δηλαδή ως τέχνη, με την αρχαία έννοια του όρου. Η θέση αυτή αναγγέλλεται με το ξεκίνημα του έργου και υποστηρίζεται έμπρακτα, τρόπον τινά, με τον ίδιο το σχεδιασμό και την εκτέλεση της πραγματείας. Η Ρητορική είναι διπλό βιβλίο: εγχειρίδιο και φιλοσοφικό θεώρημα.
- Τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν ιχνογραφία, για να μπορούν να εκτιμούν την ομορφιά του ανθρώπινου σώματος, ζωγραφική και γλυπτική γιατί εκφράζουν ηθικές αξίες, μουσικά όργανα, για να την απολαμβάνουν σωστά και όχι για να γίνουν οι ίδιοι επαγγελματίες (Αριστοτέλους Πολιτικά 1338 b 1-2).
- Η Παιδεία κατά την Ρητορική του Αριστοτέλη αναλαμβάνει να κατευθύνει σταθερά προς την αρετή τις έξι από τις επτά αιτίες των ανθρώπινων πράξεων που είναι η βία, η φύση, το έθος, ο λογισμός, ο θυμός και η επιθυμία (Αριστοτέλους Ρητορική, 1369a 1-10).
- Καθ' όλη τη διάρκεια του βίου της, δηλαδή από τον 5ο π.Χ. αι. έως τώρα, η θεωρία της ρητορικής υπήρξε «σημείον αμφιλεγόμενον». Η πρόσληψη της Ρητορικής του Αριστοτέλη, το πώς δηλαδή αυτό το βιβλίο διαβάστηκε και πως αποτιμήθηκε στο πέρασμα του χρόνου, είναι σε μεγάλο βαθμό καθρέφτης αυτών των περιπετειών της ρητορικής θεωρίας. Ο μεσαίωνας την υποτίμησε και την αγνόησε, η Αναγέννηση την ξανά -ανακάλυψε, οι μοντέρνοι την δόξασαν, αλλά, όπως φαίνεται, για τους λάθος λόγους: η Ρητορική του Αριστοτέλη φιλοδοξεί να είναι η λογική του δημόσιου λόγου, πολιτικού και δικανικού, οι μοντέρνοι είδαν σε αυτήν μια τεχνική της καλλιλογίας ή/και της εξαπάτησης του ακροατή. Αξιοσημείωτο είναι πως, από τα τέλη 20ου αι συντελείται μια 'ρητορική στροφή' στις επιστήμες του ανθρώπου και στη φιλοσοφία, όπου ως ρητορική νοείται κυρίως η θεωρία της διαβούλευσης, και όπου η συζήτηση και η έρευνα για τη Ρητορική του Αριστοτέλη κατέχει κεντρική θέση. Η Ρητορική είναι ένα επίκαιρο φιλοσοφικό βιβλίο. Με ζήλο υποστηρίζεται πως ο ρητορικός λόγος δίχως ηθικές αρχές – αρετές δεν υπόκειται σε περιορισμούς, κρίσεις ή αναλύσεις, ενώ οι ηθικές αρχές – αρετές χωρίς την εργαλειακή δύναμη της τέχνης του λόγου είναι ανενεργές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: Το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών

6.1 Ο πρωταγωνιστικός ρόλος του παιχνιδιού στην κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη προσχολικής ηλικίας

Στην προσχολική ηλικία, τα παιδιά σε καθημερινή βάση καλύπτουν τις περισσότερες ώρες τους παίζοντας παιχνίδια. Αυτό έχει έως αποτέλεσμα την ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Οι κινητικές τους δεξιότητες αναπτύσσονται και εξασκούνται μέσω του τρεξίματος ή του άλματος. Ενώ παράλληλα αναπτύσσονται τόσο γνωστικά (λογική σκέψη) όσο κοινωνικό-συναισθηματικά. Επιδιώκουν να κάνουν φίλιες και να επικοινωνούν με τους υπόλοιπους μέσα σε ομαδικά παιχνίδια. Επιπλέον, μαθαίνουν να διαχειρίζονται τα συναισθήματα τους, π.χ. Η εκδήλωση θυμού επειδή έχασε η ομάδα. Ταυτόχρονα μαθαίνουν τον εαυτό τους, διαμορφώνοντας την προσωπικότητα τους μέσω της αλληλεπίδρασης τους με άτομα του περιβάλλοντος τους.

Σε περίπτωση που «κάποιο παιδί δεν έχει την επιθυμία να ασχοληθεί με το παιχνίδι, πρέπει να συμβαίνει κάτι με τη σωματική και ψυχική του υγεία (Κιτσαράς, 1991, όπως αναφ. στο Γαλανάκη.Ευαγγελία,2003)», καθώς το παιχνίδι θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι ένας ζωής του παιδιού.

Θεωρητικές Προσεγγίσεις

SIGMUNDFREUD

Σύμφωνα λοιπόν με την θεωρητική προσέγγιση του Freud (1856 – 1939 όπως αναφ. στο Γαλανάκη. Ευαγγελία, 2003), θεωρεί πως το παιχνίδι, το οποίο ξεκινά από την προσχολική ηλικία, συμβάλει στην συναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών. Με άλλα λόγια, τα παιδιά κατά την διάρκεια ενός παιχνιδιού ή μιας ελεύθερης δραστηριότητας μπορούν να απελευθερώσουν αρνητικά συναισθήματα και να τα αντικαταστήσουν με θετικά. Συνεπώς μέσω του παιχνιδιού, το παιδί τροποποιεί τα

στοιχεία της προσωπικότητας του λόγω των ψυχοκοινωνικών συγκρούσεων, τα οποία στην συνέχεια θα το προετοιμάσουν για την αντιμετώπιση διάφορων καθημερινών προβλημάτων.

Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά μπορούν να κοινωνικοποιηθούν, με άλλα λόγια μπορούν να επικοινωνούν μεταξύ τους, εξασκώντας τον προφορικό λόγο. Παράλληλα το παιχνίδι συμβάλλει στην εκδήλωση των συναισθημάτων όπως είναι ο φόβος και η ανασφάλεια, τα οποία μέσω της παρατήρησης του εκπαιδευτικού ή του θεραπευτή μπορούν να αντιμετωπιστούν και να διαχειριστούν με τον κατάλληλο τρόπο.

JEAN PIAGET

Από την άλλη μεριά, ο Piaget (1896 – 1980) μελετώντας τα στάδια ανάπτυξης του παιδιού, κατηγοριοποίησε ένας τύπους του παιχνιδιού διότι «το παιχνίδι θεωρείται εξελικτικό φαινόμενο με τις δικές του αλληλουχίες και βρίσκεται σε συνάρτηση μ' ένα νοητικό στάδιο από το οποίο το παιδί αναγκαστικά θα περάσει (Μακρυνιώτη , 2000 όπως αναφ. στο Δράκος, Γεώργιος Δ & Μπίνιας, Νικόλαος Γ, 2004).

Στο δεύτερο λοιπόν στάδιο ανάπτυξης, οι συμβολικές δραστηριότητες στα παιδιά ηλικίας 18^ο μηνών έως 7 ετών μεταλλάσσουν τον χαρακτήρα του. Συγκεκριμένο χαρακτηριστικό του συμβολικού παιχνιδιού σύμφωνα με τον Piaget (1965) είναι πως «υπάρχει συνειδητή αναπαράσταση, συνειδητή χρήση συμβόλων» και κατανόηση πως το σύμβολο έχει άλλο ρόλο μέσα στο παιχνίδι και άλλο στην πραγματική ζωή, το οποίο επιτυγχάνεται αφενός μέσω του παιχνιδιού αφετέρου μέσω των προτύπων μίμησης. Οι κατηγορίες του συμβολικού παιχνιδιού είναι: το από συμβολικό παιχνίδι (π.χ. Το αρκουδάκι κοιμάται), το συμβολικό παιχνίδι με ταυτοποίηση του αντικειμένου ή του εαυτού (π.χ. η γάτα κοιμάται με σύμβολο ένα όστρακο πάνω στο κουτί), το συμβολικό παιχνίδι με πιο πολύπλοκους συνδυασμούς (π.χ. Μια κουβέρτα, η οποία έχει μαγικές δυνάμεις), το συλλογικό συμβολικό παιχνίδι , βασισμένο στην πραγματικότητα π.χ. Το δομημένο παιχνίδι στο « κουκλόσπιτο ».

LEV VYGOTSKY

Ο Vygotsky υποστηρίζει πως είναι αδύνατον να περιγράψουμε την ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού χωρίς να λάβουμε υπόψη το κοινωνικό περιβάλλον. Σημαντική θέση κατέχει ο εκπαιδευτικός και οι γονείς, οι οποίοι βοηθούν τα παιδιά να επιλύσουν όσα προβλήματα δεν μπορούν μόνοι ένας. Αυτό το ονόμασε Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης.

Κύριο χαρακτηριστικό ένας παιδικής ηλικίας είναι «η φαντασία, η οποία βρίσκει την πλούσια έκφρασή ένας στο παιχνίδι». (Lillemyr, 2009 όπως αναφ. στο Δράκος, Γεώργιος Δ & Μπίνας, Νικόλαος Γ, 2004). « Το φανταστικό παιχνίδι έδωσε εξέχουσα θέση προβάλλοντας το κύρος ένας «ηγετικού παράγοντα στην ανάπτυξη» (Vygotsky, 1993 -1966). Με άλλα λόγια , τα παιδιά παίζουν παιχνίδια ακολουθώντας συγκεκριμένους κανόνες, τα οποία αργότερα θα εξελιχθούν σε κοινωνικούς.

6.2 Η εσωτερική αξία του παιχνιδιού για το κάθε παιδί

Αναπόσπαστο μέρος των παιδιών από μικρή κιόλας ηλικία είναι το παιχνίδι. Παίζουν με το σώμα τους, τα δάκτυλά τους. Ωστόσο έχουν διαπιστωθεί ποικίλες απόψεις για ποιον λόγο συμβαίνει αυτό. Από τη μια μεριά, επικρατεί η άποψη πως τα παιδιά διαθέτουν τόση πολύ ενέργεια, η οποία πρέπει να εκφορτιστεί για να μην επηρεαστεί η ανάπτυξη τους. Από την άλλη μεριά, η άλλη άποψη υποστηρίζει πως τα παιδιά παίζουν διότι μιμούνται ένας μεγάλους. Σύμφωνα, με την τελευταία άποψη, τα παιδιά παίζουν γιατί ενστικτωδώς προετοιμάζονται για την ενήλικη ζωή.

Ο Freud τονίζει την αξία που έχει το παιχνίδι για το κάθε παιδί ξεχωριστά, υποστηρίζοντας πως « *Τό παιχνίδι αποτελεί τήν ύψιστη φάση τής ανάπτυξεως του παιδιού ... τής ανθρωπίνης αναπτύξεως κατά τήν περίοδο εκείνη. Γιατί αποτελεί αύτενεργό αναπαράστασι τής έσωτερικής ... αναπαραστάσεως τών έσωτέρων, από έσωτερική ανάγκη και παρόρμησι. Τό παιγνίδι αποτελεί τήν πλέον καθαρή, τήν περισσότερο πνευματική δρᾶσι του ανθρώπου κατά τό στάδιο αυτό και τήν περισσότερο τυπική τής ανθρωπίνης ζωής στό σύνολο της ... ή τής έσωτερικής κρυφής φυσικής ζωής*

τοῦ ἀνθρώπου καί ὅλων τῶν ὄντων. Προσφέρει ἐπομένως, χαρά, ἐλευθερία, ἱκανοποίηση, ἐσωτερική καί ἐξωτερική ἀνάπαυσι, εἰρήνη ἀπέναντι τοῦ κόσμου. Περιλαμβάνει ὅλες τίς πηγές τοῦ κάθε καλοῦ. Τό παιδί πού παίζει ὀλοκληρωτικά, μέ αὐτενεργό ἀποφασιστικότητα, ἐπιμένοντας μέχρι νά τό σταματήσῃ ἡ σωματική κόπωσι, εἶναι βέβαιο πώς θά ἐξελιχθῇ σέ ἕνα ἐντελῶς ἀποφασιστικόν ἄνθρωπο, ἱκανό γιά ἐπίδειξι αὐτοθυσίας γιά τήν προαγωγή τοῦ καλοῦ τοῦ δικοῦ του καί τῶν ἄλλων... Ὅπως ἀναφέραμε ἤδη, τό παιγνίδι κατά τήν περίοδο αὐτή δέν εἶναι καθόλου ἀσήμαντο. Εἶναι ἐξαιρετικά σοβαρό καί ἔχει βαθειά σημασία.»(ὅπως, αναφ στο Woodward, O.M,1966, σελ 60). Αθήνα: ᾽Αγκυρα.) Ο Freud ἠθέλε νά καταλήξῃ στο συμπέρασμα πως μέσα ἀπό τήν ἐργασία πού απαιτεῖται ἀπό τό παιγνίδι, τό παιδί μαθαίνει νά ἐργάζεται σκληρά. Συνεπώς, θεμελιώνοντας ἀπό μικρή ηλικία τα κατάλληλα ἐφόδια, τα ὁποία σχετίζονται μέ τήν προσωπική του ἀξία, τό ἴδιο θα κάνει καί ὅταν μεγαλώσῃ.

6.3 Διαθεματικό Ἐνιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδῶν.

Λαμβάνοντας ὑπόψη ὅτι τό νηπιαγωγεῖο θεωρεῖται ὡς δεῦτερος, μετά τήν οικογένεια, φορέας κοινωνικοποίησης. Σκοπός του εἶναι ἡ ἀνάπτυξη τῶν παιδιῶν τόσο νοητικά καί σωματικά ὅσο κοινωνικά καί συναισθηματικά. Μέσα ἀπό τα προγράμματα, δίνεται ἡ δυνατότητα στα παιδιά νά διευρύνουν τίς γνώσεις τους, νά ἀλληλεπιδράσουν μέ τους συνομήλικους τους καί νά συμμετέχουν ἐνεργά μέσα στην τάξη, νά ἀναπτύξουν κοινωνικές δεξιότητες καί νά ἐκφράσουν τα συναισθήματα τους.

Οι δραστηριότητες πού σχεδιάζονται σύμφωνα μέ τό Διαθεματικό Ἐνιαίο Πλαίσιο Προγράμματος Σπουδῶν ἔχουν στόχο τήν μετάδοσι ἐρεθισμάτων στα παιδιά οὕτως ὥστε νά διευρύνουν τίς γνώσεις καί τίς κοινωνικοσυναισθηματικές δεξιότητες. Συγκεκριμένα, μέ τό διαθεματικό πρόγραμμα «Παιδί καί Γλώσσα» πέρα ἀπό τήν διέυρυνση τῶν γλωσσικῶν δεξιοτήτων, τα παιδιά μαθαίνουν μέσα ἀπό τήν ἐνεργητική τους συμμετοχή εἴτε ὡς ομιλητές, μποροῦν νά ἐκφράζουν τίς ἰδέες καί τίς ἀπόψεις τους καί νά ἐπικοινωνοῦν βελτιώνοντας καί ἐμπλουτίζοντας τό λεξιλόγιό τους, εἴτε ὡς ἀκροατές μαθαίνουν νά ἀκούν τον συνομιλητή τους, χωρίς νά τον διακόπτουν. Μέσα ἀπό τήν ἀφήγηση του παραμυθιοῦ, τα παιδιά μποροῦν νά προβληματιστοῦν καί

να προτείνουν λύσεις σε κάποια προβλήματα. Γενικότερα, προετοιμάζει τα παιδιά στην μετέπειτα γραπτή και κοινωνική επικοινωνία.

Ένα ακόμα εξίσου σημαντικό διαθεματικό πρόγραμμα, το οποίο συνδέεται άρρηκτα με το διαθεματικό πρόγραμμα «Παιδί και Γλώσσα», είναι το «Ανθρωπογενές Περιβάλλον και Αλληλεπίδραση». Τα παιδιά μέσα στο νηπιαγωγείο καλλιεργούν τις κοινωνικές τους δεξιότητες όπως είναι η συνεργασία και η επικοινωνία με τους συνομήλικούς τους ενώ ταυτόχρονα μαθαίνουν να σέβονται και να εκτιμούν ο ένας τον άλλον.

Τέλος, η Δημιουργία και Έκφραση μέσα από την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το Θέατρο-Δραματική τέχνη, δίνει την δυνατότητα στα παιδιά να έρθουν σε επαφή με διάφορους κοινωνικούς ρόλους ή να τους αναπαραστήσουν, να κατανοήσουν τον κόσμο, να σχηματίσουν την προσωπική τους άποψη για όσα συμβαίνουν γύρω τους, να συνεργαστούν τηρώντας κάποιους κανόνες και να κάνουν διάλογο. Όσον αφορά το κομμάτι των συναισθημάτων, μπορούν να ενσαρκώσουν ρόλους μέσα ένας οποίους μπορούν να εκφράσουν διάφορα συναισθήματα όπως είναι φόβος, αγάπη, θλίψη ή μπορούν να περιγράψουν τα συναισθήματα που είδαν σε μια θεατρική παράσταση.

6.4 Δραστηριότητες Διαχείρισης Συναισθημάτων στην προσχολική ηλικία

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή και η σωστή καθοδήγηση του εκπαιδευτικού προς τα παιδιά προσχολικής εκπαίδευσης, καθώς θεμελιώνει τα βασικά στοιχεία που σχετίζονται αφενός με τη διαμόρφωση του χαρακτήρα του, αφετέρου τον αντίκτυπο που έχει η συμπεριφορά του κάθε παιδιού στο περιβάλλον μέσα στο οποίο αλληλεπιδρά. Κύριος στόχος του/της εκπαιδευτικού είναι να μάθει στα παιδιά μέσα από βιωματικές δραστηριότητες την διαχείριση των συναισθημάτων τους (θυμός, χαρά, ηρεμία, λύπη). Παρακάτω διεξάγονται δέκα ενδεικτικές δραστηριότητες διαχείρισης συναισθημάτων:

1 ^η Δραστηριότητα	Η παλέτα των συναισθημάτων
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν τα συναισθήματα που περιγράφονται στο παραμύθι. • Να ζωγραφίσουν τα συναισθήματα που παρουσιάζονται στο παραμύθι. • Να εκφράσουν την κριτική του άποψη
Υλικά-Μέσα	Το παραμύθι «Η παλέτα των συναισθημάτων», κόλλες Α4, μαρκαδόροι.
Περιγραφή	<p>Με αφορμή την εκδήλωση μιας επιθετικής συμπεριφοράς στον χώρο της τάξης, η νηπιαγωγός αποφασίζει να μιλήσει στα παιδιά σχετικά με το πως θα πρέπει να διαχειρίζονται τον θυμό τους. Αφού λοιπόν συγκεντρώνει τα παιδιά στη γωνία της παρεούλας (ολομέλεια), τους ανακοινώνει πως σήμερα θα τους διαβάσει το παραμύθι « Η παλέτα των συναισθημάτων » (πρόκειται για ένα παραμύθι με κεντρική ηρωίδα την κυρία Συναισθηματικούλα, η οποία δεν γνώριζε ούτε πως αισθανόταν ούτε γιατί έκλαιγε συνεχώς. Μια μέρα γνώρισε ένα ζωγράφο και της έμαθε πώς να ξεχωρίζει τα συναισθήματά της). Στην συνέχεια, δείχνει στα παιδιά τις σελίδες του παραμυθιού και τα προτρέπει κάθε φορά</p>

	<p>που εμφανίζονταν ένα συναίσθημα (χαρά, λύπη, θυμός, φόβος), να κάνουν την αντίστοιχη γκριμάτσα. Μόλις τελείωσε το παραμύθι ρωτάει τα παιδιά « Πως τους φάνηκε το παραμύθι;», «Έχετε αισθανθεί κάποιο από αυτά τα συναισθήματα ;», «Τι κάνατε;», «Πώς νομίζετε ότι είναι σωστό να αντιδράμε και γιατί; ». Μετά την συζήτηση, αποφασίζει μαζί με τα παιδιά να ζωγραφίσουν στο χαρτί τις γκριμάτσες που έκαναν κατά την διάρκεια του παραμυθιού. Μόλις τα παιδιά τελειώσουν με τις ζωγραφιές τους, τα παροτρύνει να σκεφτούν και να εκφράσουν διάφορες ιδέες σχετικά με το τι θα μπορούσαν να κάνουν όταν θυμώνουν μέσα στην τάξη. Για παράδειγμα η γωνία σκέψης ή η καρέκλα που ακούει και η καρέκλα που μιλάει, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν.</p>
--	---

2 ^η Δραστηριότητα	Η χώρα ηρεμίας-Η χώρα του θυμού
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν την σύντομη ιστορία • Να συμμετέχουν ενεργά στην συζήτηση • Να ζωγραφίσουν
Υλικά- Μέσα	Χαρτί του μέτρου, μαρκαδόροι
Περιγραφή	Κατά την διάρκεια του ελεύθερου παιχνιδιού, παρατήρησε πως δυο παιδιά θύμωσαν που έχασαν στο παιχνίδι. Η νηπιαγωγός μετά το παιχνίδι

	<p>συγκέντρωσε τα νήπια και τους ανακοίνωσε πως θα τους διηγηθεί μια σύντομη ιστορία. Ξεκινά με δύο παιδιά, τα οποία ενώ έπαιζαν μαζί με άλλα παιδάκια και έδειχναν να το διασκεδάζουν στην χώρα της ηρεμίας. Μόλις άρχισαν να χάνουν, ξεκίνησε ο καβγάς μεταξύ ένας και βρέθηκαν στην χώρα του θυμού. Έπειτα διατυπώνει τις εξής ερωτήσεις στα παιδιά: « Πως τους φάνηκε η σύντομη ιστορία ;», « Ποια γκριμάτσα κάνουμε όταν θυμώνουμε ;» , « Πως φαντάζεστε την χώρα του θυμού ; » ,« Πως φαντάζεστε την χώρα της ηρεμίας ;» ,« Ποια χρώματα λέτε ότι υπάρχουν στην χώρα του θυμού » , « Ποια χρώματα υπάρχουν στην χώρα της ηρεμίας; » , « Ποια χώρα σας αρέσει περισσότερο και για ποιόν λόγο ; » , «Σας έχει τύχει κάποιο αντίστοιχο συναίσθημα ;» , « Πιστεύετε ότι τα παιδιά μπορούν να επιστρέψουν στην χώρα της ηρεμίας ;» , « Τι θα έπρεπε να είχαν κάνει για να μην χαθούν από την χώρα της ηρεμίας ;». Η νηπιαγωγός παροτρύνει τα παιδιά να χωριστούν σε δύο ομάδες και να ζωγραφίσει η μια ομάδα την χώρα του θυμού και η άλλη ομάδα την χώρα ένας ηρεμίας σε ένα μεγάλο χαρτί.</p>
--	--

3 ^η Δραστηριότητα	Το φανάρι του θυμού (κατασκευή)
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν την ιστορία του Κνουτ • Να κατασκευάσουν το φανάρι του θυμού • Να εκφράσουν την γνώμη ένας
Υλικά-Μέσα	Η ιστορία του Κνουτ, χαρτόνι μαύρο, χαρτόνι κόκκινο, χαρτόνι πορτοκαλί, χαρτόνι πράσινο, κόλλα,
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός με αφορμή την συζήτηση που είχε με τα παιδιά την προηγούμενη ώρα που αφορούσε την εκδήλωση των βασικών συναισθημάτων (λύπη, θυμός, χαρά, ηρεμία), θέλησε να δείξει στα παιδιά με ποιον τρόπο θα μπορούσαν να διαχειριστούν τον θυμό. Ξεκίνησε λοιπόν να τους διαβάσει το παραμύθι “ Ο θυμωμένος Κνουτ “(πρόκειται για ένα παιδί, τον Κνουτ, ο οποίος άρχισε να νευριάζει, όταν το πυροσβεστικό του όχημα σταμάτησε να λειτουργεί). Στη συνέχεια ρώτησε τα παιδιά « Γιατί θύμωνε συνέχεια ο Κνουτ ;», «Τι θα μπορούσε να κάνει για να μην θυμώνει συνέχεια», « Πως συμπεριφερόμαστε όταν είμαστε θυμωμένοι ;» , « Για ποιον λόγο θυμώνουμε », « Μπορείτε να σκεφτείτε κανένα τρόπο για να αντιμετωπίσουμε τον θυμό;». Στο τέλος της συζήτησης αποφασίζουν να φτιάξουν</p>

	<p>το “ Φανάρι του Θυμού “. Η νηπιαγωγός μοιράζει σε κάθε παιδί 3 χαρτόνια ένα χρώματος πράσινου , ένα χρώματος κόκκινου και ένα χρώματος πορτοκαλιού σε σχήμα τετραγώνου και προτρέπει τα παιδιά να τα κόψουν σε σχήμα κύκλου. Έπειτα τους μοιράζει μαύρο χαρτόνι σε σχήμα ορθογωνίου τετραγώνου και τους δίνει κόλλα για να κολλήσουν τους κύκλους (χαρτόνι κόκκινο, πράσινο, πορτοκαλί) με τη σειρά : πάνω το κόκκινο, στη μέση το πορτοκαλί και κάτω το πράσινο. Μόλις τελειώσουν, συζητάνε πως θα διαχειριστούν την επόμενη φορά τον θυμό τους με βάση το «Φανάρι του Θυμού». Όταν είμαστε θυμωμένοι (κόκκινο φανάρι), μετράμε ως το 10 (πορτοκαλί φανάρι) και είμαστε πλέον ήρεμοι να συζητήσουμε (πράσινο φανάρι).</p>
--	--

4 ^η Δραστηριότητα	Το πείραμα με το μπαλόνι
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να συμμετέχουν στο πείραμα με το μπαλόνι • Να διατυπώσουν τις απόψεις τους
Υλικά-Μέσα	Μπαλόνια, καρφίτσα
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός έχοντας πλέον μιλήσει στα παιδιά για τα συναισθήματα, θέλησε να τους δείξει μέσα από ένα πείραμα πως είναι οι άνθρωποι όταν θυμώνουν. Η νηπιαγωγός πήρε ένα κόκκινο μπαλόνι</p>

	<p>και μόλις το φούσκωσε αρκετά, το έδεσε. Στην συνέχεια πήρε μια βελόνα και το τρύπησε. Έπειτα πήρε ένα άλλο μπαλόνι το φούσκωσε και το έδωσε σε ένα παιδί να το κρατά χωρίς να το δέσει. Μόλις η νηπιαγωγός φούσκωσε το μπαλόνι, παρομοίασε τον αέρα με τον θυμό λέγοντας ένας πως « Είμαστε θυμωμένοι», συνεπώς δεν υπάρχει χώρος για να ηρεμήσουμε και να σκεφτούμε λογικά . Μόλις έσκασε το μπαλόνι με μια καρφίτσα, παρομοίασε την επιθετική συμπεριφορά με τον θόρυβο που κάνουμε όταν μαλώνουμε. Τέλος, φουσκώνει ένα άλλο μπαλόνι χωρίς όμως να το δέσει και το δίνει σε ένα παιδί να το κρατά. Έπειτα του ζητά να ελευθερώσει λίγο αέρα. Ρωτάει τα παιδιά: «Τι παρατηρείτε;», «Άλλαξε το σχήμα του μπαλονιού ;», «Άμα τώρα το τρυπήσουμε με την καρφίτσα θα κάνει τόσο θόρυβο ;». Τέλος, η νηπιαγωγός μαζί με τα παιδιά κατέληξαν στο συμπέρασμα πως όταν κάποιος είναι θυμωμένος, είναι καλύτερα να περιμένει λίγο πριν αντιδράσει.</p>
--	--

5 ^η Δραστηριότητα	Το δέντρο του φόβου (κατασκευή)
------------------------------	---------------------------------

Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να αποδώσουν εικονικά την αναγραφόμενη φράση. • Να διατυπώσουν την άποψη ένας. • Να ζωγραφίσουν
Υλικά-Μέσα	Μαρκαδόρους, χαρτόνι άσπρο.
Περιγραφή	Έχοντας συζητήσει με τα παιδιά για τον τρόπο εκδήλωσης των συναισθημάτων (φόβος, ηρεμία, λύπη, χαρά). Η νηπιαγωγός παρακινώ τα παιδιά, μαζί με την δική της βοήθεια, να γράψουν σε ένα χαρτόνι, ο καθένας την μεγαλύτερη φοβία του και να ζωγραφίσει κάτω από την αντίστοιχη φράση μια ζωγραφιά. Έπειτα παρουσιάζουν τις φοβίες του καθενός και συζητάμε πως θα μπορούσαμε να τις ξεπεράσουμε.

6 ^η Δραστηριότητα	Η παντομίμα των συναισθημάτων
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να συμμετέχουν τα παιδιά • Να κατανοήσουν και να υποδυθούν τα εικονιζόμενα συναισθήματα.
Υλικά-Μέσα	Καρτέλες με διάφορα συναισθήματα
Περιγραφή	Η νηπιαγωγός δίνω στα παιδιά διάφορες καρτέλες, οι οποίες απεικονίζουν συναισθήματα(θυμός, λύπη, ντροπή, αγάπη) και διαλέγει ένα παιδί για να κάνει την παντομίμα με το εικονιζόμενο συναίσθημα. Το παιδί που θα καταλάβει και θα πει πιο συναίσθημα υποδύεται, μπαίνει στην θέση του ατόμου που κάνει την παντομίμα.

7 ^η Δραστηριότητα	Το ζάρι των συναισθημάτων
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να εκφράσουν το εικονιζόμενο συναίσθημα • Να εκφράσουν τις απόψεις τους
Υλικά-Μέσα	Ζάρι με διάφορα συναισθήματα εικονιζόμενα
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός συγκεντρώνει όλα τα παιδιά και τα παροτρύνει να καθίσουν κάτω στο πάτωμα σχηματίζοντας έναν κύκλο. Έπειτα τους δίνω ένα ζάρι πάνω στο οποίο η κάθε του πλευρά απεικονίζει και ένα συναίσθημα. Κάθε παιδί που ρίχνει το ζάρι θα πρέπει να εκφράσει το συναίσθημα, να κάνει δηλαδή την αντίστοιχη γκριμάτσα και να πει ένα περιστατικό που ένοιωσε αυτό το συναίσθημα. Τα υπόλοιπα παιδιά μπορούν να του προτείνουν λύσεις για το πώς να διαχειριστεί το συναίσθημα του την επόμενη φορά. Ρίχνουμε το ζάρι με τη σειρά.</p>

8 ^η Δραστηριότητα	Το κολάζ των συναισθημάτων
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να είναι σε θέση να διακρίνουν και να ξεχωρίσουν τα συναισθήματα.
Υλικά-Μέσα	Κόλλα, χαρτόνι κόκκινο και άσπρο, καρτέλες με διάφορα συναισθήματα.
Περιγραφή	<p>Προηγουμένως, έχοντας μιλήσει για τα συναισθήματα που εμφανίζονται στο παραμύθι « Η παλέτα των</p>

	<p>συναισθημάτων» της Έρας Μουλάκη». Η νηπιαγωγός χωρίζει τα παιδιά σε δυο ομάδες και τους μοιράζει καρτέλες με διάφορα συναισθήματα(χαρά, φόβου, έκπληξη, αγάπη, λύπη, θυμός, πόνος). Έπειτα τους ανακοινώνει πως η μια ομάδα θα ψάξει και θα βρει τα θετικά συναισθήματα και η άλλη ομάδα θα ψάξει και θα βρει τα αρνητικά συναισθήματα. Στην συνέχεια και οι δυο ομάδες θα τα κολλήσουν η κάθε μια σε ένα χαρτόνι.</p>
--	---

9 ^η Δραστηριότητα	Ο δράκος του φόβου (κατασκευή)
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να ζωγραφίσουν • Να κινηθούν με το ρυθμό τους μουσικής στο χώρο • Να κατανοήσουν την ιστορία του δράκου
Υλικά-Μέσα	Το τραγούδι με τον χορό του Κινέζικου δράκου (https://www.youtube.com/watch?v=IzJyUiLO-p4), χαρτόνια διαφόρων χρωμάτων κομμένα σε στρόγγυλο σχήμα, μαρκαδόρους
Περιγραφή	Έχοντας καταγράψει τα συναισθήματα του φόβου, η νηπιαγωγός ανακοινώνει στα παιδιά πως ήρθε η ώρα να τους μιλήσει για έναν δράκο από την Κίνα. Ξεκινάει την ιστορία λέγοντας: Ο δράκος ένας Κίνας είναι ένας δράκος ο οποίος προστατεύει τους Κινέζους και είναι πολύ φιλικός και καλός μαζί τους. Όμως οι κινέζοι επειδή ήταν πολύ ψηλός τον φοβόντουσαν και τον απέφευγαν. Έτσι

	<p>αποφάσισε μια μέρα να πάρει τον φόβο τους μακριά για να καταλάβουν πως τους αγαπάει και θέλει το καλό τους. Στην συνέχεια, παροτρύνει τα παιδιά να καθίσουν στα τραπεζάκια και τους μοιράζω από ένα χαρτόνι σε σχήμα κύκλου. Έπειτα προτρέπει τα παιδιά να ζωγραφίσουν κάτι που τους φοβίζει. Μόλις τελειώσουν την ζωγραφιά τους την παρουσιάζουμε στην τάξη και ο ένας πίσω από τον άλλον χορεύουν με τον ρυθμό της μουσικής για να φύγει ο φόβος.</p>
--	--

10 ^η Δραστηριότητα	Αν τα συναισθήματα είχανε ήχο;
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να έρθουν σε επαφή με τα μουσικά όργανα • Να παίζουν με τον ανάλογο ρυθμό του κα
Υλικά-Μέσα	Μουσικά όργανα, καρτέλες συναισθημάτων
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός συγκεντρώνει τα νήπια στην ολομέλεια και τα παροτρύνει να της θυμίσουν: «Για ποια συναισθήματα μιλήσαμε;» «Ποια συναισθήματα σας άρεσαν;», «Ποια συναισθήματα δεν σας άρεσαν;». Στην συνέχεια δείχνει διάφορες καρτέλες των συναισθημάτων και τους δίνει διάφορα μουσικά όργανα και τα ρωτάει: « Φανταστείτε πως είστε ένα θυμωμένο μουσικό όργανο με τι ρυθμό θα χτυπούσατε/τι ήχο θα βγάζατε;». Έχοντας κάνει πρόβα ως προς το ρυθμό μουσικής που έχει το κάθε</p>

	<p>συναίσθημα, αποφασίσαμε να παίξουμε τα μουσικά όργανα αυτή τη φορά ηχογραφήσαμε την προσπάθεια. Η νηπιαγωγός αναλαμβάνει τον ρόλο του μαέστρου διότι θα δείχνει στα παιδιά τις καρτέλες των συναισθημάτων.</p>
--	---

6.5 Δραστηριότητες κοινωνικοποίησης

Ο εκπαιδευτικός διαδραματίζει σημαντικό ρόλο καθ' όλη την διάρκεια φοίτησης των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Μέσα από την διεξαγωγή δραστηριοτήτων τα παιδιά μπορούν να μάθουν ευκολότερα και με διασκεδαστικό τρόπο διάφορα πράγματα που συμβάλλουν στην κοινωνική τους ανάπτυξη . Παρακάτω διεξάγονται δέκα προτάσεις δραστηριοτήτων .

1 ^η Δραστηριότητα	Το φατσουλόδεντρο
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν το παραμύθι και να συστηθούν • Να κατασκευάσουν το «φατσουλόδεντρο» • Να συστηθούν με τα υπόλοιπα παιδιά.
Υλικά-Μέσα	Το παραμύθι « ο λύκος πάει σχολείο», μικρές φωτογραφίες των παιδιών, χαρτόνι καφέ, χαρτόνι πράσινο, εφημερίδες
Περιγραφή	Τις πρώτες μέρες του σχολικού έτους, τα παιδιά όπως είναι άλλωστε φυσικό δεν γνωρίζονται μεταξύ ένας, συνεπώς η / ο εκπαιδευτικός προσπαθεί να διαμορφώσει ένα ευχάριστο κλίμα

	<p>γνωριμίας με τα παιδιά, αφήνοντας τους μια όμορφη αίσθηση. Αρχικά, συγκεντρώνει όλα τα νήπια στην γνωστή παρέβαλα, αφού λοιπόν τους πει ‘Καλημέρα ‘ , φέρνει στην παρέα μια μικρή φιγούρα ενός λύκου και ξεκινά να τους διηγείται το παραμύθι «Ο λύκος πάει σχολείο». Μόλις τελειώσει το παραμύθι, η νηπιαγωγός προτείνει στα παιδιά να πει το καθένα με τη σειρά το όνομα του προκειμένου αφενός να γνωριστούν μεταξύ τους, αφετέρου να συζητήσουν σχετικά με το τι τους έκανε εντύπωση από το παραμύθι. Τέλος, τους προτείνει να φτιάξουν ένα δέντρο, το οποίο θα το ονομάσουν «φατσουλόδεντρο» για να βλέπουν ποιος λείπει. Η νηπιαγωγός προτρέπει τα παιδιά να καθίσουν στις καρέκλες και τους μοιράζει διάφορα κομμάτια από εφημερίδες, δείχνοντας τους πως να στριφογυρίσουν το χαρτί για να φτιάξουν τα κλαδιά. Στην συνέχεια μαζί με την νηπιαγωγό τοποθέτησαν όλα τα κομμάτια(χαρτόνι καφέ για τον κορμό του δέντρου, χαρτόνι πράσινο για τα φύλλα του δέντρου) ούτως ώστε να δημιουργήσουν το «φατσουλόδεντρο» στην γωνία της παρεούλας. Μέσα σε ένα κομμάτι από χαρτόνι κόλλησε το κάθε παιδί την φωτογραφία του. Στην συνέχεια η νηπιαγωγός τα κόλλησε πάνω στο δέντρο. Η νηπιαγωγός φώναζε ένα – ένα</p>
--	--

	<p>τα παιδιά για να τους δώσει το καρτελάκι με τα ονόματα τους. Τέλος, το κάθε παιδί σηκωνόταν και έβαζε το καρτελάκι κάτω από την φωτογραφία του. Συμφωνήσαμε όλοι μαζί πως αυτό θα είναι το παρουσιολόγιο μας, κάθε μέρα δηλαδή θα ενημερώνει τα παιδιά να τοποθετούν το καρτελάκι του ονόματος τους κάτω από την φωτογραφία τους. Οι φωτογραφίες που δεν θα έχουν τα καρτελάκια με τα ονόματα, ανήκουν στα παιδιά που λείπουν.</p>
--	---

2 ^η Δραστηριότητα	Το οικογενειακό βιβλίο
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν την ιστορία • Να ζωγραφίσουν το βιβλίο • Να ακολουθήσουν τις οδηγίες της νηπιαγωγού για την δημιουργία του οικογενειακού ένας βιβλίου
Υλικά-Μέσα	Το παραμύθι « Το αυγό που θαύμαζε τον εαυτό του», μαρκαδόρους, κόλλες Α4,
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός διαβάζει στα παιδιά το εξής παραμύθι: «Το αυγό που θαύμαζε τον εαυτό του». Έπειτα ρωτάει τα παιδιά πως τους φάνηκε το παραμύθι, τι ένας έκανε εντύπωση, πως παρουσιάζει το αυγό τον εαυτό του. Στη συνέχεια προτρέπει τα παιδιά να προετοιμαστούν και αυτά με τη σειρά τους για να παρουσιάσουν τον εαυτό τους. Η νηπιαγωγός τους προτείνει να δημιουργήσουν ένα βιβλίο μέσα στο</p>

	<p>οποίο θα βρίσκονται όλες οι πληροφορίες για την οικογένεια τους. Η νηπιαγωγός μοιράζει σε κάθε παιδί ένα βιβλίο με άδειες σελίδες. Έπειτα προτρέπει τα παιδιά να ανοίξουν το βιβλίο και στην πρώτη σελίδα να ζωγραφίσουν το πρόσωπο τους. Στην δεύτερη σελίδα να γράψουν το όνομα τους και την ηλικία τους. Μόλις τελειώσουν τους προτείνει να βουτήξουν τον αντίχειρα τους στην μελάνι και να δημιουργήσουν το δικό τους δακτυλικό αποτύπωμα στο χαρτί. Στην τρίτη σελίδα κολλάνε μια φωτογραφία με την οικογένεια τους και στο τέλος γράφουν από πόσα μέλη αποτελείται η οικογένεια τους. Στην τέταρτη σελίδα ζωγραφίσουν το σπίτι τους και την αυλή που παίζουν. Στην πέμπτη σελίδα ζωγραφίσουν το αγαπημένο τους φαγητό. Το κάθε παιδί παρουσιάσει στην τάξη το προσωπικό του βιβλίο.</p>
--	--

3 ^η Δραστηριότητα	Η ενίσχυση της φιλίας
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν το παραμύθι «Το δέντρο που έδινε» • Να διατυπώσουν τις απόψεις τους. • Να συνεργαστούν και να ακολουθήσουν τους κανόνες του παιχνιδιού

Υλικά-Μέσα	Το παραμύθι « Το δέντρο που έδινε», κώνοι, μαντήλι
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός θέλοντας να ενισχύσει το συνεργατικό παιχνίδι μεταξύ των παιδιών, τα συγκεντρώνει στην γωνία της παρεούλας και τους διαβάζει το παραμύθι «Το δέντρο που έδινε» τουAllanSilverstein. Σύμφωνα με το οποίο αναφέρονται τα εξής: ήταν μια μηλιά, η οποία συμπαθούσε ένα αγοράκι. Του έδινε να τρώει μήλα, τον άφηνε να κάνει κούνια και να σκαρφαλώνει στον κορμό της. Με την πάροδο του χρόνου, το αγοράκι άρχισε να ζητάει περισσότερα από τη μηλιά. Έπειτα ρωτά τα παιδιά «πως σας φάνηκε το παραμύθι;», «πως συμπεριφέρθηκε η μηλιά;», «πως συμπεριφέρθηκε το αγοράκι;», «είναι σωστό να συμπεριφερόμαστε έτσι στους φίλους μας;», «πως πρέπει να συμπεριφερόμαστε στους φίλους μας;», «Τι λέτε να προτείνουμε στο αγοράκι για να επανορθώσει;». Στην συνέχεια τους ανακοινώνει πως είναι ώρα να εφαρμόσουν όλα όσα συζήτησαν μέσα από ένα παιχνίδι. Η νηπιαγωγός χωρίζει τυχαία τα παιδιά σε δυο ομάδες ανά δυο ζευγάρια. Στην συνέχεια δίνει από ένα μαντίλι σε κάθε ομάδα και προτρέπει το κάθε ζευγάρι να αποφασίσει σχετικά με το ποιος θα δέσει το μαντίλι στα μάτια του και ποιος θα τον καθοδηγήσει. Η νηπιαγωγός δίνει στα παιδιά οδηγίες για</p>

	<p>τους κανόνες του παιχνιδιού διότι κάθε ζευγάρι πρέπει να ολοκληρώσει μια συγκεκριμένη διαδρομή με διάφορα εμπόδια με την ανάλογη καθοδήγηση. Το παιδί που έχει δεμένο το μαντίλι στα μάτια, κρατά και μια μπάλα στα χέρια του. Σε περίπτωση που του πέσει η μπάλα, επαναλαμβάνει την διαδρομή. Απαραίτητα προϋπόθεση για τα παιδιά είναι να παίζουν σε ένα συνεργατικό πνεύμα και να καθοδηγήσουν τον διπλανό τους. Στο τέλος του παιχνιδιού, η νηπιαγωγός ρωτάει τα παιδιά «αν θα τα κατάφερναν χωρίς την καθοδήγηση του διπλανού ένας ;», «είναι σημαντικό να βοηθάμε ο ένας τον άλλον ; ».</p>
--	--

4 ^η Δραστηριότητα	«Ο Τρυφεράκανθος»
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοήσουν την ιστορία. • Να εκφράσουν της απόψεις της. • Να ζωγραφίσουν
Υλικά-Μέσα	Ξυλομπογιές, χαρτιά Α4, το παραμύθι «Ο Τρυφεράκανθος»
Περιγραφή	Από της πρώτες κιόλας μέρες έλευσης των παιδιών στο νηπιαγωγείο, η νηπιαγωγός οφείλει να ορίσει κανόνες σχετικά με το πώς πρέπει να συμπεριφέρονται όλα τα παιδιά. Συγκεντρώνει τα παιδιά στην ολομέλεια και τους διαβάζει το παραμύθι «Ο Τρυφεράκανθος» της Ελένης

	<p>Πριοβόλου». Σύμφωνα με το παραμύθι, ο Τρυφεράκανθος ήταν ένα ντροπαλό και ευαίσθητο πλάσμα, είχε για φίλους του μόνο τον αγέρα, τον ήλιο και το φεγγάρι. Όσον αφορά τα υπόλοιπα ζώα του λιβαδιού, τον κορόιδευαν γιατί ήταν διαφορετικός. Μια μέρα ζήτησε από το ζωτικό να τον μετατρέψει σε ακανθόχοιρο για να προστατευτεί. Όμως, χωρίς να το θέλει άρχισε να πληγώνει τους γύρω του, παρόλο που είχε τρυφερή ψυχή. Μετά την διήγηση του παραμυθιού παροτρύνει τα παιδιά να συμμετάσχουν στις ακόλουθες ερωτήσεις: «Γιατί αισθανόταν μόνος ο Τρυφεράκανθος;», «Γιατί δεν τον ήθελαν τα υπόλοιπα ζώα του λιβαδιού;», « Θεωρείτε ότι αυτό που έκαναν τα υπόλοιπα ζώα στον Τρυφεράκανθο είναι σωστό;», « Για ποιο λόγο πήγε ο Τρυφεράκανθος στο ζωτικό;», « Λέτε να ήθελε να πληγώσει τα υπόλοιπα ζώα;», « Είναι σωστό να αφήνουμε κάποιον να παίζει μόνος του», «Τι θα λέγατε να προτείνουμε στον Τρυφεράκανθο να κάνει;», «Τι λέτε να προτείνουμε στα υπόλοιπα ζώα του λιβαδιού να κάνουν;», «Τι λέτε να κάνουμε στην δική μας τάξη για να μην νοιώσει κανένας μας σαν τον Τρυφεράκανθο;». Τέλος, παροτρύνει τα νήπια να καθίσουν στα τραπεζάκια και να ζωγραφίσουν ένα ευχάριστο τέλος δηλαδή τον Τρυφεράκανθο μαζί με τους</p>
--	--

	φίλους του από το λιβάδι.
--	---------------------------

5 ^η Δραστηριότητα	Το κολάζ των κανόνων!
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να συμμετέχουν στην κατασκευή • Να εκφράσουν την άποψη τους • Να κατανοήσουν τους κανόνες θετικής και αρνητικής συμπεριφοράς
Υλικά-Μέσα	Καρτέλες, ένα κόκκινο χαρτόνι, ένα πράσινο χαρτόνι, κόλλα
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός συγκεντρώνει τα παιδιά στην ολομέλεια και τους δίνει διάφορες καρτέλες πάνω στις οποίες απεικονίζονται θετικοί και αρνητικοί τρόποι συμπεριφοράς. Μοιράζει στα παιδιά τις καρτέλες και το κάθε παιδί θα πρέπει να παρουσιάσει αυτό που βλέπει. Μόλις τελειώσουν όλα τα παιδιά, κάνει και η ίδια μια ανακεφαλαίωση με όσα είδαν στις καρτέλες και ρωτάει τα παιδιά: « Ποιοι κανόνες δεν σας άρεσαν και γιατί;», «Ποιοι σας άρεσαν και γιατί;», « Τι θα συμβεί αν τους εφαρμόσουμε στην τάξη;», « Σε τι μας βοηθάνε οι κανόνες;», «Σας έχει βάλει κάποιος άλλος κανόνες/ σε τι σε βοήθησαν;». Χωρίζει τα παιδιά σε δυο ομάδες και τους μοιράζει από ένα χαρτόνι σε κάθε ομάδα. Η μια ομάδα θα ψάξει και θα κολλήσει τις καρτέλες με τις αρνητικές συμπεριφορές όπως: δεν μιλάμε όλοι μαζί, δεν χτυπιόμαστε και η</p>

	<p>άλλη ομάδα θα ψάξει και θα κολλήσει τις καρτέλες με τις θετικές συμπεριφορές όπως: παίζουμε όλοι μαζί, τακτοποιούμε τα παιχνίδια με τα οποία παίζαμε. Στο τέλος, αποφασίζουμε μαζί με τα παιδιά να τα κρεμάσουμε στην τάξη, σε ένα σημείο όπου θα τα βλέπουν όλοι και θα αρχίσουμε να τα εφαρμόζουμε!</p>
--	--

6 ^η Δραστηριότητα	Ποιο επάγγελμα σου θυμίζει;
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να ακολουθήσουν τους κανόνες του παιχνιδιού • Να εκφράσουν την άποψη τους.
Υλικά-Μέσα	Καρτέλες με διάφορα επαγγέλματα
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός ανακοινώνει στα παιδιά ότι ήρθε η ώρα να παίξουν ένα παιχνίδι. Δίνει τις εξής οδηγίες: Στο χέρι μου κρατάω διάφορες κάρτες με θέμα τα επαγγέλματα «Ξέρετε τι είναι τα επαγγέλματα;», «Μήπως θυμάστε τι δουλειά κάνει ο μπαμπάς και τι δουλειά κάνει η μαμά;». Θα διαλέξω ένα παιδί και θα του δείξω το επάγγελμα που απεικονίζει στην κάρτα. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να μιμηθείτε το επάγγελμα, να κάνετε δηλαδή διάφορες κινήσεις για να το καταλάβουν οι υπόλοιποι. Αυτός που είδε την κάρτα δεν επιτρέπεται να μιλήσει! Το παιδί που θα βρει το επάγγελμα, έρχεται στο κέντρο και τραβάει μια κάρτα για να μιμηθεί και</p>

	αυτό με τη σειρά του!
--	-----------------------

7 ^η Δραστηριότητα	Γνωρίζω τους συμμαθητές μου!
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να συνεργαστούν τα παιδιά. • Να ακολουθήσουν τους κανόνες του παιχνιδιού.
Υλικά-Μέσα	Η κατασκευή ενός ζαριού πάνω στο οποίο θα αναγράφονται κάποιες ερωτήσεις
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός συγκεντρώνει τα νήπια και τους προτείνει να παίξουν ένα παιχνίδι. Δείχνει ένα μεγάλο ζάρι στα παιδιά πάνω στο οποίο είναι γραμμένες διάφορες ερωτήσεις (1. Πως σε λένε;. 2. Πόσα αδέρφια έχεις;. 3. Ποιο είναι το αγαπημένο σου χρώμα;. 4. Ποιο είναι το αγαπημένο σου φαγητό;. 5. Ποιο είναι το αγαπημένο σου ζώο;. 6. Ποιο είναι το αγαπημένο σου παιχνίδι;.). Παρακινεί τα νήπια να σχηματίσουν έναν κύκλο και να καθίσουν κάτω στο πάτωμα για να διευκολύνει την εφαρμογή του παιχνιδιού. Ξεκινάει ένα παιδί και ρίχνει το ζάρι κάνοντας την ερώτηση σε όποιο παιδί θέλει και με αυτό τον τρόπο συνεχίζεται το παιχνίδι.</p>

8 ^η Δραστηριότητα	Μάντεψε ποιος είναι!
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να ακολουθήσουν τους κανόνες του παιχνιδιού

	<ul style="list-style-type: none"> • Να συμμετέχουν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού
Υλικά-Μέσα	-
Περιγραφή	<p>Η νηπιαγωγός ανακοινώνει στα παιδιά πως ήρθε η ώρα για παιχνίδι. Συγκεντρώνονται όλα τα παιδιά σε σχήμα κύκλου και δίνει τις εξής οδηγίες: ένα παιδί θα έρθει στο κέντρο του κύκλου και θα διαλέξει έναν φίλου του χωρίς να μας πει το όνομα του. Μπορεί όμως να μας δίνει άλλα στοιχεία όπως σε ποια γωνιά παίζει, πόσα αδέρφια έχει, τι χρώμα μπλούζα φοράει, τι χρώμα παπούτσια φοράει, τι χρώμα παντελόνι φοράει. Όποιος βρει το όνομα του παιδιού, μπαίνει στον κύκλο και εφαρμόζει τις οδηγίες του παιχνιδιού</p>

9 ^η Δραστηριότητα	Βρίσκω και ακουμπώ το φίλο μου!
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να ακολουθήσουν τις εντολές του παιχνιδιού. • Να κινηθούν στο χώρο με το ρυθμό της μουσικής • Να αναπτύξουν τις κινητικές τους δεξιότητες
Υλικά-Μέσα	<p>Τραγούδια: Ο παγωτατζής</p> <p>(https://www.youtube.com/watch?v=98RTg4JR1zg),</p> <p>Το ελεφαντάκι</p>

	https://www.youtube.com/watch?v=V8bUPNE1mhg
Περιγραφή	Η νηπιαγωγός χωρίζει τα παιδιά ανά δυο σε ζευγάρι. Βάζει λοιπόν την μουσική και τα καθοδηγεί να κινηθούν ελεύθερα στον χώρο. Μόλις κλείσει η μουσική το ένα παιδί τρέχει για να βρει το ζευγάρι του. Η νηπιαγωγός δίνει εντολές πιο σημείο του σώματος θα ακουμπήσουν (χέρι με χέρι, πόδι με πόδι)

10 ^η Δραστηριότητα	Το βιβλίο των συμπεριφορών (κατασκευή)
Στόχοι	<ul style="list-style-type: none"> • Να παρατηρήσουν το πρόσωπο τους στον καθρέφτη και διακρίνουν τη διαφορά σε σχέση με τα υπόλοιπα. • Να ζωγραφίσουν. • Να διατυπώσουν την άποψη τους.
Υλικά-Μέσα	Καθρέφτης, χάρτινη σακούλα, μαρκαδόρους, χαρτιά Α4
Περιγραφή	Η νηπιαγωγός με αφορμή την εκδήλωση μιας επιθετικής συμπεριφοράς ενός παιδιού, θέλησε να μιλήσει στα παιδιά για τον σεβασμό όχι μόνο προς τον εαυτό τους αλλά και προς τον περίγυρο τους. Έτσι λοιπόν συγκέντρωσε τα παιδιά στην γωνία της παρεούλας και έδωσε σε ένα από τα παιδιά μια χάρτινη σακούλα μέσα στην οποία είχε βάλει ένα καθρέφτη. Μόλις το παιδί άνοιξε την σακούλα, η νηπιαγωγός του είπε «τι είναι αυτό;», «Τι βλέπεις μέσα από τον καθρέφτη;», «όλοι έχουμε ίδια πρόσωπα ή ξεχωρίζει το ένα με το άλλο ;». Στην συνέχεια προέτρεψε και τα άλλα παιδιά να δουν τον εαυτό τους. Έπειτα τους ρώτησε «από τη στιγμή που

	<p>είμαστε όλοι μοναδικοί, πως πρέπει να συμπεριφερόμαστε μεταξύ μας ;» αλλά και «στον εαυτό μας ;». Αφού λοιπόν καταλήξαμε μετά από συζήτηση πως πρέπει να σεβόμαστε όχι μόνο τον εαυτό μας αλλά και τους γύρω μας, αποφασίσαμε να κάνουμε ένα βιβλίο με ζωγραφιές για να μην ξεχάσουμε όσα είπαμε. Η νηπιαγωγός μοιράζει στα παιδιά χαρτιά Α4 και μαρκαδόρους. Προτρέπει τα παιδιά να ζωγραφίσουν που θεωρούν πως πρέπει περισσότερο να υπάρχει σεβασμός (στο σπίτι, στο σχολείο, στην παρέα, στον εαυτό τους). Συγκεντρώσαμε όλες τις ζωγραφιές και τις κάναμε ένα βιβλίο. Τέλος, είδαμε όλες τις ζωγραφιές και καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως πρέπει να σεβόμαστε και να εκτιμάμε όχι μόνο τον εαυτό μας αλλά και τους ανθρώπους και το χώρο όπου ζούμε.</p>
--	---

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα πως η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη των παιδιών ηλικίας 4-6 ετών είναι μια πολύ σημαντική περίοδος. Καθοριστικό ρόλο στη ζωή του παιδιού διαδραματίζει η σχέση του με τους γονείς διότι ο τρόπος, με τον οποίον διαπαιδαγωγούν τα επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό. Με την είσοδο τους στο νηπιαγωγείο, συνεχίζεται η διαδικασία κοινωνικοποίησης και εξελίσσεται με την συνεχή αλληλεπίδραση του με άλλα παιδιά, ταυτόχρονα μαθαίνει να τηρεί κανόνες και να ελέγχει τα συναισθήματα του. Ο συνδυασμός αυτών των δυο βασικών φορέων κοινωνικοποίησης συμβάλει στην ομαλή ανάπτυξη του παιδιού και στην προετοιμασία του για την μετέπειτα ζωή του στην κοινωνία

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Feldman, Robert S. (2011). Εξελικτική Ψυχολογία, Δια Βίου Ανάπτυξη. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Γαλαγάνη. Ευαγγελία, (2003). Θέματα Αναπτυξιακής Ψυχολογίας. Αθήνα: Εκδόσεις Εκπαιδευτικών «Ατραπός».
- Δημήτρης, Τ. (1987). Η Γένεση Του Κοινωνικού Ανθρώπου. Αθήνα: Εκδόσεις «ΒΙΒΛΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ»
- Χατζηνικολάου-Μαράσλη, Βας. Α (1995). Στάδια Ανάπτυξης στην Πρώιμη Παιδική Ηλικία. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Μπίκος, Κωνσταντίνος Γ. (2011). Κοινωνικές Σχέσεις και Αλληλεπίδραση στη Σχολική Τάξη. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις: “ΖΥΓΟΣ”.
- Woodward, O. M. (1966). Τά πρώτα χρόνια, Ή ανάπτυξι καί ώριμανσι τῶν παιδιῶν τῆς προσχολικῆς ἡλικίας. Αθήνα: “Άγκυρα,,.
- Δράκος, Γεώργιος Δ. & Μπίνας, Νικόλαος Γ. (2004). Ψυχοκινητική Αγωγή. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Δεληγιάννη- Κουιμτζη, Βασιλική (1987). Η οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η κοινωνική συμπεριφορά παιδιών προσχολικής ηλικίας. Θεσσαλονίκη: Διαδακτορική Διατριβή.
- Αυγητίδου, Σοφία (1997). Οι κοινωνικές σχέσεις και η παιδική φιλία στην προσχολική ηλικία. Εκδοτικός Οίκος: Αδελφών Κυριακίδη Α.Ε.
- Διαθεματικό ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ – Α.Π.Σ.) για το Νηπιαγωγείο και Προγράμματα Σχεδιασμού και Ανάπτυξης Δραστηριοτήτων, (2002), Αθήνα, ΥΠ.Ε.Π.Θ.
- Μακρόγλου -Γουάλς. Μ, Σφυρίδου. Π, Τσέργας. Ν. Στοιχεία Γενικής και Εξελικτικής Ψυχολογίας. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων: Αθήνα.
- Cole, Michael, & Cole Sheila R. (2000). Η Ανάπτυξη Των Παιδιών, Η Αρχή της Ζωής: Εγκυμοσύνη, Τοκετός, Βρεφική Ηλικία, Ά Τόμος. Τυπωθήτω -Γιώργος Δαρδάνος, Εκδόσεις: Αθήνα.

Cole, M. & Cole, S. (2001). Η ανάπτυξη των παιδιών. Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά τη νηπιακή και μέση παιδική ηλικία. (Μεη. Μαξία Σόικαλ, επηκ. Ζσή Μπακπιέθνπ). Αζήλα: Τππςζήης- Γηώζγνο Δαζδαλόο.

Σαπουνάς Αθαν. (2005), Παιδαγωγικές αντιλήψεις του Αριστοτέλη, University Studio Press

Terezis , C. (2005). Education as a mean of politics and ethics meeting in Aristotle.Philotheos. (5): 197-202.

Κόφφας , Α. (2002) Γενικά και ειδική διδακτική μεθοδολογία δραστηριοτήτων προσχολικής αγωγής. Αθήνα:Ιδιωτική έκδοση

Hoxter , S., (1996). Παιχνίδι και Επικοινωνίας: Μ. Μπόστον & Ν. Ντολ (επιμ.) ψυχοθεραπευτής του παιδιού. Προβλήματα που αντιμετωπίζουν παιδιά και Νεαρά άτομα, (μτφ. Τσαρμακλή Δ. και Ι. Τετέρη). Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτης

Λυπουρλής, Δ. (2002), Αριστοτέλης: Ηθικά Νικομάχεια: βιβλίο Β΄, Εκδ.Ζήτρος

Λυπουρλής, Δ. (2006), Αριστοτέλης: Ηθικά Νικομάχεια: βιβλία Α΄-Δ΄, Εκδ.Ζήτρος

Λυπουρλής, Δ. (2006), Αριστοτέλης: Ηθικά Νικομάχεια : βιβλία Ε΄-Κ. Εκδ.Ζήτρος.

Μωραΐτου (2009), Η ηθική επίδραση της μουσικής κατά τον Αριστοτέλη, στο

Πηγέ

<https://docplayer.gr/1107129-Oi-paidagogikes-apopseis-toy-platona-kai-toy-aristoteli.html>

<https://filologika.gr/lykio/g-lykiou/prosanatolismou/archea-ellinika-g-likeiou/ethika-nikomaxeia/enotita-1/>

<https://www.schooltime.gr/2013/01/22/«ηθικά-νικομάχεια-τόμος-πρώτος»-αρισ/>

<https://www.openbook.gr/ithika-nikomacheia-tomos-b/>

Αριστοτέλους Πολιτικά, Παρίσης Νίκος (1975) Άπαντα αρχαίων συγγραφέων Ν.11, εκδ. Πάπυρος

Δρακωνάκη – Καζαντζάκη, Ευανθία (2008) Αριστοτέλους, Ρητορική, Εκδόσεις Παπαζήση